

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898. Andra Kammaren. N:o 28.

Onsdagen den 20 april.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes öfverläggningen angående *mom. a) af punkten 14* i statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Angående löne- och pensionsreglering för lärarne vid de allmänna läroverken m. m.

(Forts.)

Enligt förut gjord anteckning lemnades ordet till

Herr Ernst Carlson, hvilken yttrade: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag skall ej onödigtvis förlänga striden angående en läroverksorganisation, som i denna kammares ögon, trots det värtaliga försvar, som slösats på densamma, torde vara ohjelpigen förlorad, åtminstone hvad beträffar latinets ställning. Men några ord må det, i anslutning till hvad på förmiddagen androgs, vara mig förunnadt att yttra i en fråga, som så nära berör de svenska läroverkens framtid.

Ingen betviflar, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i bästa afsigt, på sätt som skett, framlagt propositionen om läroverkslärarnes löne reglering. Men från läroverkens sida måste beklagas, att den formella sidan der vid lag ej blifvit bättre tillgodosedd, än att nämnda proposition i statsutskottet totalt lidit skeppsbrott. Måhända är det, såsom herr statsrådet i sitt yttrande antydde, ej blott formella skäl, som dertill medverkat, utan äfven ett reelt, och i så fall leder detta för visso sitt upphof från den allmänt resonerande inledning, som åtföljde nämnda proposition, och hvari den nuvarande läroverksorganisationen samt de åtgärder, som på sista tiden vidtagits, för att här och hvar något upphjelpa densamma, på det lifligaste försvaras. Jag tror ej, att denna inledning varit särdeles egnad att stämma Riksdagen till förmån för propositionen; men jag skall icke — så mycket den än i vissa afseenden kunde inbjuda till kritik — nu ingå derpå, sedan hela propositionen genom stats-

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

utskottets åtgärd blifvit skjuten åt sidan och ifrågavarande inledning således ej vidare har aktualitetens intresse.

Hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet på förmiddagen yttrade, angick väsentligen — der det ej utgjorde ett försvar för det bestående — realliniens förbättring. I många af yttrandena rörande denna linie kan jag med nöje instämna, såsom varande enligt min mening välgrundade. Jag måste endast beklaga, att herr statsrådet dervid egentligen gick omkring den fråga, som här måste betraktas såsom sjelfva kärnpunkten, nemligen frågan om latinets ställning i undervisningsväsendet. Ty, mina herrar, det är, säga hvad man vill, frågan om latinets rätta plats, som under de sista årtiondena har på ett ohjelpligt sätt hindrat, att vi kommit ur fläcken med afseende på mera fruktbara skolreformer. Det är därför jag för min del såsom ett godt tidens tecken helsar detta uttalande från statsutskottet, enär utskottet derigenom satt murbräcken mot den punkt af positionen, der den först bör gifva vika, för att man sedan skall komma till detta mödosamma reformarbete, om hvilket herr statsrådet talade.

Herr statsrådet nämnde också, att man bör gå varsamt till väga och endast med stöd af erfarenheten genomföra nya förändringar. Häri instämmer jag. Men en ärad talare på stockholmsbänken har visat, att en sådan erfarenhet här redan föreligger ifrån statens profskola, och att denna erfarenhet — för att ej tala om den lärdom, som kan hemtas från flickskolorna, der latin i allmänhet ej läses mer än de fyra sista åren före mogenhetsexamen — är af glädjande beskaffenhet. Jag tillåter mig tillägga, att, om kurs- och timfördelningen i ämnet, på hvilken jag dock ej anser lämpligt att här närmare ingå, ställes på bättre sätt, resultatet torde kunna blifva ännu förmånligare.

Med afseende på organisationsfrågan har statsutskottet i sin motivering, som jag hoppas må af kammaren godkännas för att inflyta i skrifvelsen till Kongl. Maj:t, gjort ett märkligt uttalande, hvilket jag såsom skolman måste beteckna som särdeles klokt och tidsenligt. Vål är sant, såsom här blifvit anmärkt, att det icke är lämpligt, att Riksdagen eller dess utskott ingå på skolfrågornas detaljer, såsom lassetemats anordning, lärometoder och dylikt. Men det har statsutskottet ej heller gjort; utskottet har endast föreslagit ett principuttalande i en vigtig organisationsfråga. Och jag påstår, att det är både lämpligt och önskligt, att ett sådant uttalande från Riksdagens sida kommer till stånd. Sker det, så är jag öfvertygad om, att Kongl. Maj:ts regering skall söka på bästa möjliga sätt bringa Riksdagens uttalade önskan till verklighet i läroverksfrågan lika väl som i andra reformfrågor.

Hvad statsutskottet yttrat i fråga om latinets uppflyttande till sjette klassen och nederskolans omdaning efter en gemensam undervisningsplan fram till nämnda stadium, det står i fullständig samklang med det skolprogram, som häromdagen i kammaren utvecklades, då ett par skolfrågor från första tillfälliga utskottet voro före och utskottets förslag af kammaren godkändes. Men hvad mera är, jag vågar påstå, att detta statsutskottets uttalande öfverensstämmer med en

vidt utbredd åsigt inom svenska lärarecorpsen, och jag tror, att det äfven skall helsas med tillfredsställelse af den allmänna meningen inom landet. Att åter någon fara för vår fosterländska kultur skulle uppstå genom inskränkning af de klassiska språkens studium i skolan, det har jag vid ett föregående tillfälle uppvisat ej vara fallet.

Latinets uppskjutande till sjette klassen kan väl vid första påseendet synas vara ett ganska nyckfullt kraf. Men i själfva verket är det betingadt af riktiga både praktiska och teoretiska grunder. Gossens uppflyttande till sjette klassen sammanfaller nemligen i allmänhet med hans inträde i konfirmations- och ynglingaåldern, hvilket både i fysiskt och i intellektuellt afseende bildar en viktig epok i hans lif. Genom den ifrågasatta åtgärden med afseende på latinets skulle också främjas en återgång till skolans gamla indelning i *två olika stadier*, nederskolan och gymnasiet, hvardera afsedt för sin särskilda lefnadsålder och för sitt särskilda uppfostringsändamål. Derigenom skulle också i hög grad främjas åstadkommandet af en lämplig *afslutning på skolans mellanstadium*, åtföljd af en afgangsexamen med kompetens för vissa lägre tjänster, ett reformkraf, som nyligen framhållits såsom ett af de mest aktuella på skolans område.

I fråga om första klassens indragning har utskottet uttryckt sig särdeles diplomatiskt och endast begärt eu utredning. Detta tror jag således, att vi alla skola kunna vara med om, då ingen — han må i den frågan intaga hvilken ståndpunkt som helst — derigenom kan sägas hafva bundit händerna på sig för framtiden.

Många andra reformer än de nu nämnda äro för visso af nöden vid våra läroverk. Dessa äro både på latin- och på reallinien i behof af en *omdaning i praktisk och nationel riktning*. Matematiken bör lika litet få vara en påfve på reallinien som latinets på den klassiska linien. Hufvudsaken måste på båda linierna vid en dylik reform vara ökad duglighet för det praktiska lifvets kraf och ökad kännedom om vår fosterländska odling. Det är ett mera ingående studium af det svenska språket, den svenska litteraturen, den svenska historien och den svenska statskunskapen, som vid sidan af det religiöst-etiska elementet bör utgöra grundvalen för den i skolan meddelade bildningen, denna må nu kallas klassisk eller real.

Detta och mycket annat måste, snart sagdt, komma att falla af sig sjelf genom den koncentration i skolarbetet, som skall blifva en följd af *latinets uppskjutande till sjette klassen* och *nederskolans enhetliga organisation*. Ty har man väl enat sig om dessa hufvudvilkor för att möjliggöra en tidsenlig läroverksreform, då är vägen för densamma banad och den kan ej länge låta vänta på sig.

Lifligt öfvertygad alltså, att ett sådant uttalande som det, statsutskottet i afseende på läroverksorganisationen föreslagit, skulle visa sig egadt att utgöra ett fruktbarande uppslag på skolreformens område, och då utskottets förslag derjemte i afseende på löneförbättringen för läroverkens lärare innehåller, hvad desse närmast begärt och hvad man under närvarande omständigheter kan ha anledning att förvänta, skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.

(Forts.)

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Sahlin: Herr talman, mina herrar! För några dagar sedan dagar sedan fälde någon det yttrandet, att det väl endast vore den föråldrade, snart bortdöende generationen inom lärarecorpsen, som hyllade åsigtter i latinvänlig riktning. Enär frågan om läroverkens organisation icke då förelåg till behandling, hade jag ej anledning att i det sammanhanget begära ordet. Men då statsutskottet i det utlåtande, som nu föreligger, bragt latinfrågan på tal, anser jag mig böra yttra några ord rörande de allmänna läroverkens organisation.

Jag kan i mycket instämma i hvad professor Boëthius på förmiddagen anförde. Men då han öfvervägande framhöll önskvärdheten af att de lärjungar, som passerade våra skolor, hade kunskap om det latinska språket, det vill säga förstode sjelfva språket, så vill jag mera fästa mig vid en annan sida i den klassiska undervisningen, en sida som synas mig vara den väsentligaste, nemligen vid innehållet i den humanistiska bildning, som vinnes genom de klassiska studierna.

Jag vill framhålla tre anmärkningar i det hänseendet. Först och främst vill jag erinra om den allmänna rörelse, som för närvarande gör sig gällande på det pedagogiska området i det hela, nemligen att man vill föra fram lärjungen till sjelfständigt arbete i afseende på det föreliggande materialet, drifva honom fram till verklig aktivitet på alla skolundervisningens områden. På det naturvetenskapliga området ställer sig detta ganska lätt, ty man lägger en del af naturen sjelf framför honom och leder honom till att arbeta sig in deri för att komma till ett förstående deraf. Men på det humanistiska området ställer sig saken betydligt svårare. Man skall nemligen, för att få ett motsvarande resultat der, icke blott gifva lärjungen kunskap om en viss epok i mensklighetens kulturhistoria, utan äfven söka föra honom till att arbeta med resultatet af de kultursträfvanden, om hvilka han läser. Man skall således ej blott låta honom läsa litteraturhistoria och politisk historia, läran om folken och om deras sträfvanden, utan äfven söka få honom fram till att sjelf arbeta sig in i de föreliggande alstren af folkens humanistiska arbeten. Visa mig då någon annan bildningsepok i mensklighetens historia, som bättre egnar sig för ett sådant sjelfständigt studium inom skolan, sjelfständigt i den grad, hvarom det öfver hufvud taget kan blifva tal på skolans stadium, än just den klassiska litteraturens tid! Den är klassisk i den meningen, att den är enkel; den är väl genomarbetad; den är fullständigt känd; den bjuder präktiga förebilder; den gifver manande ord. Det är med ett ord ett pedagogiskt lämpligt och väl ordnad material, som der lägges för lärjungen. Välj i stället för denna epok någon annan inom mensklighetens historia! Välj den franska litteraturens klassiska tid! Den passar icke. Lärjungen kan omöjligen sätta sig så in i de invecklade förhållanden, som der erbjuda sig, som i den verkligt klassiska litteraturen hos romare och greker. Dertill kommer, att om man vill tränga djupare in i denna franska klassicitet, måste man gå tillbaka till de förebilder, efter hvilka den utbildat sig. För att förstå den

franska litteraturen i dess glanstid, måste man gå tillbaka till den romerska och grekiska litteraturen. Eller välj vår egen litteratur! Den är väl icke så storslagen, men räcker dock till i det hänseendet. Men äfven denna litteratur hvilat på grundvalen af den klassiska bildningen antingen direkt, t. ex. genom humanismen, eller indirekt genom den så kallade psevdoklassiciteten. Den lämpar sig således icke. Eller välj vår fornnordiska litteratur! Äfven den är osjelfständig och hvilat i viss mån på basen af den klassiska litteraturen. Och för öfrigt, hvad vet man nämnvärdt om vårt lands historia på den tid, från hvilken denna litteratur stammar? Kan man verkligen i skolan förbinda studiet af denna litteratur med ett tillräckligt bildande studium af den samtida historien?

Jag tviflar på, att man kan visa upp ett bildningsmaterial, så lämpadt för verklig sjelfständig verksamhet från lärjungens sida som den klassiska litteraturen.

Nu var det ett fel, att man en tid, i vårt land så väl som i utlandet, så starkt begränsade sina intressen i den klassiska litteraturen till den formella utsidan af densamma. Man talade, som bekant, om den »tankegymnastik», som de klassiska studierna skulle gifva. Från den tiden stamma sådana talesätt som att »låta lärjungarne klättra på deklinationernas och konjugationernas svärpinnade stegar». Det var ett missgrepp. Särskildt i vårt land ligger den period, då det missgreppet gjordes, så nära inpå oss, att det verkligen ännu vållar svårigheter, när det gäller de klassiska studierna. Men då man i utlandet på många ställen brutit med detta formalistiska intresse och i stället lyftat sig upp till ett reallt intresse i de klassiska studierna, har denna rörelse så sent kommit till vårt land, att man redan väsentligen begränsat tiden för de klassiska studierna, ja, så väsentligt, att man i närvarande stund icke kan föra lärjungen in i den klassiska litteraturen på tillräckligt många punkter och med tillräckligt djup, för att studiet skall göra bästa möjliga gagn. Man har icke att i första rummet betrakta latinstudiet från grammatikens eller de estetiska finnessernas synpunkt, utan från den synpunkten, att det är den romerska litteraturens språk. Och i ännu högre grad bör detta åskådningssätt göras gällande i afseende på grekiskan.

Jag går derefter till den andra anmärkningen: den klassiska litteraturen bildar utgångspunkten för hela vår tids högre bildning och har tid efter annan öfvat ett mäktigt inflytande på de europeiska kultursträfvandena till nytt lif och ny lyftning. Vill man bilda sig en mening om huru långt fram detta går, behöfver man icke gå tillbaka till humanismen och reformationen eller den franska klassiciteten, som jag nyss talade om, utan man kan gerna begränsa sig till de författare från den nyare tiden, som betecknas som de store. Jag vill erinra om Göthe. Fordras icke kännedom om Göthes klassiska ideal för att kunna tränga djupare in i hans skrifter och följa hans utveckling? Eller för att taga ett exempel från vårt eget språks litteratur, — jag vill man till sist verkligen förstå af både Tegnér och Runeberg — jag säger icke njuta, det kan man äfven utan kunskap i latin och grekiska, men litteraturhistoriskt värdera deras skalde-

*Angående
lone- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.*

(Forts.)

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

verk och förstå de medel de begagnat sig af — om man icke känner deras klassiska förebilder?

Den tredje anmärkningen jag vill göra anser jag vara den viktigaste. Det frågades med en viss ironisk segerglädje härom dagen i denna kammare, om man kan blifva en god jurist utan att kunna latin; och någon framkastade äfven, om jag icke minns mig, den frågan, om man kan blifva en god prest utan att kunna latin. Jag tvekar icke det allra ringaste att svara *ja* på dessa frågor. Man kan blifva både en god jurist och en god prest och hvad det vara må utan latin och grekiska. Den, som har den sanna gåfvan, reder sig nog utan hvilket skolämne det vara må, i hvilket kall han än ställes. Han kan blifva en god jurist utan matematik, utan nordiska språk, utan hvilket ämne som helst, möjligen med undantag af sjelfva lagen. Men en helt annan fråga är: kan man tänka sig, att hela ståndet skulle kunna hållas uppe inom ett folk, i fall dessa studier icke bedrifvas? Kan man således tänka sig, att den högre juridiska bildningen inom juristståndet i det hela kan bestå, utan att man låter de blifvande juristerna studera klassiska språk? Kan man hoppas att få ett tillräckligt högt bildadt prestestånd, utan att man låter de blifvande presterna sätta sig in i de klassiska språken? Derpå tvekar jag icke att svara *nej*, fastän jag nyss besvarade den motsvarande frågan med *ja*. Det är således icke fråga om, huruvida den enskilde kan utveckla sig till en duglig embetsman, till en bildad människa utan att hafva studerat latin och grekiska; men det är fråga om, huruvida hela folket kan vara af med dessa språk som bildningsmedel för de klasser, som behöfva en mera vetenskaplig humanistisk bildning. Derför tror jag, att denna fråga om latinets uppskjutande och dess uteslutande — som jag antager snart nog blir följd, om man försvagar dess ställning allt för mycket — rör vårt folks kultur i mycket afsevärd grad. Derför har jag länge med stor förvåning sett, med hvilken lätthet man kan yttra sig i dessa frågor, med hvilken lätthet man kan kasta bort latin, utan tanke på hvad vårt folk derigenom skulle förlora i fråga om impuls till högre andlig odling, med hvilken lätthet man bildar sig en mening om, hvad bildningsvärde dessa språk och litteraturformer hafva, ehuru man icke sjelf satt sig in deri.

Det finnes äfven andra synpunkter, som böra göras gällande om man vill rätt uppskatta de klassiska studierna, men jag vill ej hålla fram dem i detta sammanhang. Jag vill dock yttra några ord om hvad som betecknas såsom det väsentliga hindret för latinets bibehållande i den ställning det har eller dess återförande till en bättre ställning. Det hindret är efter den allmänna föreställningen svårigheten att tidigt bedöma barnens anlag och dermed följande svårighet för föräldrarna att tidigt välja bildningslinje för dem. Detta är en svårighet. Men å andra sidan är det en nödvändighet att i tid börja. Vill man verkligen draga nytta på skolstadiet af de klassiska studierna, och kräfves det, för att komma fram till detta mål, att man låter barnen börja i god tid, så måste man låta dem börja så tidigt — men, såsom herr statsrådet och chefen för kongl. eklestastikdepartementet på förmiddagen sade, icke i samma omfattning, hvad lär-

jungarnes antal beträffar, som man förut trott. Man måste, synes det mig, se till, att det finnes tillfälle för dem, som tro sig om att sätta in sina barn på den klassiska linien, att tillräckligt tidigt göra det. Det är en svårighet att bedöma barnets anlag vid 9 år, det erkännes. Men det är ock en svårighet att bedöma dem vid 15 år; ja, jag tror att i de flesta fall svårigheten ej är väsentligt mindre vid 15 än vid 9 år. Till och med vid 18 år skall svårigheten visa sig vara ganska stor. Det är icke heller i det hela så synnerligen mycket fråga om att bedöma anlagen i vidsträcktare mån, än att man ser, att det icke lönar sig att på den högre bildningens vägar drifva fram barn, som i allmänhet hafva svagare anlag; men hvem af herrarne tror sig verkligen om att kunna afgöra, hvad slags anlag lämpa sig för den ena och andra bildningslinien — hvilka för att bli jurist, hvilka för att bli prest, hvilka för att bli latinlärare eller hvad det vara må. Jag tror, att man alldeles öfverskattar både förmågan att bedöma anlagen och intresset af att få dem bedömda. Ty den, som passar bra på det ena stället inom en bildningsriktning, kan passa bra inom en annan bildningsriktning, blott hans intresse är vänt åt det hållet. Det synes mig vara en fråga, som allt för litet beaktas i detta afseende, den frågan nemligen, att barnens intresse är afgörande för deras duglighet åt det ena eller andra hållet. Om barnet saknar intresse för ett visst kall, så lærer det icke stå till att utbilda det till en verkligt god representant för detsamma. Men huru skall man då pröfva intresset? Det pröfvas bäst derigenom, att barnet får försöka sig inom en viss verksamhet. Gäller det således att pröfva barnets intresse för de lärda studierna, så har man att försöka barnet inom anstalter, som peka åt de lärda studierna, och genom att låta barnet gå igenom några klasser, skall man finna, om det bör fortsätta eller bryta af sin bildningsriktning och försöka i en annan riktning i stället. Detta synes, när man i högsta klassen hos oss frågar lärjungarne, åt hvilket yrke de vilja egna sig, sedan de slutat skolan. Vi äro skyldiga att göra den frågan och göra den med stort intresse. I högsta klassen visar det sig emellertid ofta, att icke ens hälften af lärjungarne veta, hvad de skola taga sig till efter studentexamen. Och får man också svar af hälften eller kanske flere, så visar det sig rätt ofta, att det svar, man fått, icke ståt sig, ty kanske blir en lärjunge, som förklarar sig ämna blifva militär, i stället jurist, en annan lärjunge vill blifva läkare eller ingenjör, men hans bana går åt helt annat håll, än han förut tänkt. Det beror till stor del just derpå, att intresset är så litet pröfvadt i våra skolor; det borde utvecklas och pröfvas bättre, ty det kommer i lifvet så starkt an på sjelfva sinnesriktningen. Och dertill kommer en fråga, som också är högst beaktansvärd, nemligen den ekonomiska. Föräldrar, som se, att de icke hafva råd att låta sina söner gå till universitetet, eller som veta, att de icke kunna föra dem fram på den vägen, så vidt icke deras söner få något större understöd af någon, hafva berättigade anspråk att redan tidigt nog få rigta sina söner åt ett visst håll, och lika visst är, att de föräldrar, som hafva tillräcklig ekonomisk bärkraft för att föra fram sina söner på den lärda vägen och önska att gifva dem högre bild-

*Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.*

(Forts.)

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

ning, ega berättigade anspråk på att få försöka dem, om de inom detta område äro lämpliga.

Man har kombinerat frågan om läroverkens organisation med den nu föreliggande frågan om lärarnes löner, och statsutskottet har för sin del också befästat denna kombination så till vida som det framhållit, att man icke fått den läroverksreform, som önskats, och därför ansett sig böra afstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag till definitiv löne- och pensionsreglering för lärarne vid de allmänna läroverken.

Det kan ju vara af intresse att erinra kammaren om ett yttrande, som för åtskilliga år sedan fälts här, just rörande denna kombinationsfråga. Det återfinnes i kammarens protokoll för den 6 maj 1882: »Icke hindras reformens framgång af Första Kammaren; men hindras skall den, om man knyter den tillsammans med obilliga vilkor, om man vill sätta lärarne på svältkur, vill använda deras nöd såsom en tumskruf för att dermed framtvinga reformens genomförande. Från ett sådant pactum turpe vänder jag mig med vämjelse bort.» Det kan också hafva sitt intresse att jemföra dessa ord af herr Hedin med hvad som läses i Aftonbladet för i går: »Det fans icke den minsta anledning att föreställa sig, att Andra Kammaren i år skulle finnas mera villig än förut att släppa ur händerna det enastående tillfälle att genomdrifva sina reformkraf, som lönerregleringen erbjuder. Med sällspord enstämmighet erkännes från alla håll det berättigade i lärarnes fordringar på bättre lönevilkor. Ingen missunnar dem att en gång få njuta sitt arbetes förtjenta lön, och alla beklaga den olyckliga mellanhand, hvori de till stor del utan eget förvållande råkat komma. Men så länge latinvännerna med omedgörlig envishet hålla fast vid en utlefvad skolordning, finnes det intet annat sätt att komma ur fläcken än att begagna frågan om lönerreglering som tumskruf, och så motbjudande detta än må vara, synes ingen annan utväg finnas till att frampressa den eftergift, som är oundgängligt nödvändig, om den under hela det nya riksdagsskicket tillvaro eftersträfvade skolreformen ändtligen skall föras in på det rätta spåret.»

Det är utan tvifvel en stor allmänhets uppfattning af saken, som Aftonbladet der uttalat. Det anses allmänligen, att denna kombination användes som en tumskruf, anbragt på lärarne för att tvinga regeringen till eftergifter. Men om saken bedömes på samma sätt af den stora allmänheten som af Aftonbladet, lemna jag derhän. För min del sluter jag mig hellre till herr Hedins personliga åsigt, att kombinationen är ett pactum turpe.

Det finnes, anser jag, ett annat sätt, på hvilket man kan drifva reformen framåt, så vidt man nemligen tror och lifligt tror på dess lämplighet; och det är att försöka den på ett ställe, så att man sedan kan visa på resultatet och säga: här hafva vi det så, som vi vilja hafva det. Sedan får regeringen afgöra, om den vill gå vidare på den vägen.

Man har ju sagt, att ett sådant försök redan blifvit gjordt eller rättare göres i Nya elementarskolan. Men är det då blott det, som der åstadkommes, som man vill vinna? Finnes det ingenting mera positivt i Andra Kammarens reformplaner, än att latinet skall fram-

flyttas? Ja, om detta är allt hvad man vill åstadkomma, om reformen är så enkel, så kan man mycket väl säga, att den pröfvas i Nya elementarskolan. Andra Kammarens ledamöter kunna då gå dit och se, om skolan är sådan, som de vilja hafva den. Jag tror icke, att de, när de gå derifrån, skola kunna säga, att detta just var hvad de hade önskat. Jag tror, att det finnes eller åtminstone anas ett mera positivt innehåll i herrarnes reformsträfvan den än hvad som der är genomfördt. Men låt oss då drifva fram detta positiva på något ställe, vare sig i den skolan eller någon annan. Låt oss der göra de ändringar, som anses påkallade i afseende å ämnens behandling och äfven i afseende på schemat genom nya ämnens upptagande eller uteslutande af gamla. Sedan kunnen I vänta, att, om försöket slår väl ut, till och med »envisa latinvänner» skola säga: Ja, vi se, att det går mycket bra, och kunna därför vara med om reformen. I alla händelser kan icke Andra Kammaren, huru pedagogisk den än må vara, med några penndrag genomföra en god positiv läroverksreform öfver hela riket, och det kan icke heller regeringen, utan man måste dock till sist genom prof skaffa sig visshet i de väsentliga punkterna.

Jag har yttrat mig något långt. Men frågan om skolans organisation är för mig och många lärare, både gamla och unga, ett lifsintresse. Det är gifvet, att, om vi älska skolan och vårt kall, vi icke kunna annat än med smärta förnimma sådana uttalanden, som med lätt sinne gjordes häromdagen, och icke med fröjd se, att man med magtmedel vill tvinga fram en reform, på hvars lämplighet vi ännu icke kunna tro.

Herr *Svanberg* förklarade sig instämma med herr *Sahlin*.

Herr *Waldenström*: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet har åter gjort ett försök att åtminstone delvis lösa den invecklade skolfrågan, och jag tror icke, att någon skall kunna underkänna värdet af det insigtsfulla och redliga arbete, som han insatt på denna frågas behandling för att bringa densamma till ett godt slut. Åtminstone så vidt jag varit i tillfälle att höra, råder bland denna kammares ledamöter icke mer än en mening om den saken, och det torde icke finnas någon, som icke känner sig mycket tacksam för det oförtröttade och alltigenom redbara sträfvan de, som har utmärkt herr statsrådets arbete på denna sak.

Men konflikter komma, beroende på olika åskådning, konflikter, som icke kunna lösas, utan att den ena parten vinner och den andra gifver tappt. Här är nu en sådant konflikt å färde. Herr statsrådet har denna gång inskränkt sig till att försöka reglera lärarnes löner, och vi lärare äro honom särskildt tacksamma därför.

Det skulle varit glädjande, om han hade lyckats i detta sitt försök, hvilket dock sannolikt nu icke kommer att ske. Han har visat, såsom synes å sidan 89 i statsutskottets förevarande utlåtande, att hela den egentliga ökningen i statsverkets utgifter för de allmänna läroverken, enligt Kongl. Maj:ts förslag, skulle bli 75,228 kronor. Detta synes mig vara en obetydlig summa, när det gäller ett sådant

Angående löne- och pensionsreglering för lärarne vid de allmänna läroverken m. m.
(Forts.)

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

mål. 75,228 kronor — ja, jag har försökt sätta mig in i hvad det betyder, och jag har kommit till det resultat, att det bör vara ungefär hälften af hvad Sveriges lärarecorps betalar i lifsmedeltullar.

Mina herrar! Herr statsrådet talade om de svårigheter, som äro förenade med en skolreform. Det är svårigheter, hvilka endast den känner till, som under en längre tid arbetat i skolans tjänst och derifrån vunnit en erfarenhet, som gör det möjligt för honom att sätta sig in i alla de särskilda detaljerna. Det går mycket lätt för sig att lösa en fråga — hur vidt omfattande den än må vara — på folkmöten och vid andra diskussioner, der man bara behöfver kasta fram ett eller annat slagord, såsom t. ex. det slagord som herr statsrådet påpekade, »oefter-rättligbetstillstånd». Man behöfver bara göra detta för att få applåder. Den gamle riksdagsmannen Palmær sade också, att under olika tider ha olika fraser olika kurs. För närvarande går ordet »rationell», sade han, icke derför, att folk förstår, hvad detta ord betyder, utan derför, att när de höra det, så tro de, att det är någonting». Ja, det kan också gå jämförelsevis lätt, att under en riksdagsdiskussion lösa en stor fråga. Men, såsom herr statsrådet anmärkte: när det hela är färdigt och man skall sätta sitt namn derunder och draga det sista pennstrecket, då är det som handen börjar darra. Det är då man känner ansvaret. Och jag må väl säga, att jag icke tror, att det finnes någon reform, som är förenad med ett så stort ansvar, som en reform af vårt undervisningsväsen. Ty det är på detta som hela vår kultur vilar och med denna kultur äfven de utsigter vårt svenska folk kan hafva att bestå i täflan med andra kulturfolk.

Herr statsrådet anmärkte, att man för åtskilliga år tillbaka vidtog en reform, som enligt hans mening, och äfven enligt min åsigt, var till väsentlig skada för våra läroverk, nemligen när den femte öfre klassen indrogs. Det hette visserligen då, att den första klassen skulle tagas bort, men nominelt försvann den femte klassens öfre afdelning och realiter den sjunde öfre. Att denna reform, som då helsades med glädje, icke varit lyckobringande, kan man allrabäst förstå deraf, att nu allt mer och mer den tanken gör sig gällande, att man ofvanpå femte klassen borde få en ett-årig avslutningskurs i praktiskt syfte. Hvad är nemligen denna ett-åriga kurs ofvanpå femte klassen? Jo, det är den för några år sedan slopade femte öfre. Hvarför hade man då icke kvar densamma?

Af gammalt voro våra undervisningsanstalter, så vidt de lågo nedan om universitetet, delade i skola och gymnasium. Så fann man, att detta behöfde reformeras. Man kan ju icke låta något bestå, som det är. Och då blandades skolan och gymnasium i hop, så att deraf blef det »högre elementarläroverket». Man fann emellertid snart, att detta icke gick så riktigt bra, som man hade väntat, hvarför man ånyo reformerade det, i det man förändrade titeln och kallade det för »allmänt läroverk». Men icke heller detta hjälpte, och det är icke utan, att tankarne börja gå tillbaka till det gamla tillståndet. Man börjar ganska allmänt undra: vore det icke bättre, om man hade en skola — låt vara att den icke hade fem klasser, såsom då, utan sex klasser — en skola för sig, och så ett gymnasium för sig, så att man från skolan kunde antingen gå in i praktiska yrken eller fortsätta

studierna för att utbilda sig å den lärda banan. Detta må visa, att icke alla reformer äro helsosamma, dertför att de för tillfället hafva en folkopinion för sig, och man kan då, oafsedt olika åsichter, icke annat än hysa djup vördnad för den person, som eger mod att, sin öfvertygelse trogen, stå bi gent emot opinionen samt lugnt och sansadt pröfva, om ropen på reform verkligen hafva det innehåll, som motsvaras af de väldiga orden.

Hvad nu beträffar skolreformen, så sade herr von Friesen i förmiddags, att det är just när vi fatt latinet uppflyttadt till sjetten klassen, som omorganisationen egentligen kan begynna, och att det är då, som man får känna de verkliga svårigheterna. Detta är också min öfvertygelse. Skall det kunna bli för en omorganisation af, så måste man hafva en utgångspunkt, och jag för min enskilda del, så stor vän af latinets jag än är — jag är lika så stor vän deraf som herr Sahlin, hvars anförande jag nyss med riktig hänförelse åhörde — så stor vän af latinets jag än är, tror jag dock, att det ej blott är nödvändigt att flytta upp detsamma till sjetten klassen, utan att det också är möjligt.

Jag har någon erfarenhet själf af detta, enär jag läste latin endast 4 år före studentexamen. Jag gick först i apologistkolan i Luleå, der jag i två års tid, om jag mins rätt, vid sidan af skolundervisningen läste latin privat för rektor 6 timmar i veckan. Jag kom sedan till Upsala lyceum, der jag gick i 2 år. Och jag tror, att jag beträffande mina kunskaper i latin var fullt jemförlig med de bästa, som komma från gymnasierna och hade läst latin mer än 2 gånger så lång tid som jag.

Jag håller alltså före, att det icke har någon egentlig fara med sig, och jag tror tillika, att det till följd af de många olika vetenskapskräf, som skolan måste söka att förbereda, är alldeles *nödvändigt* att skjuta undan latinets något för att få rum åt dessa öfriga mer berättigade kraf. Ty våra lärjungars hufvud växa icke i samma mån som dessa kraf.

Man kan, sade jag, göra det utan fara, och detta dels dertför att latinets numera icke spelar den rol, som det förut gjort i det praktiska lifvet, då det var ett universalspråk, som förstods af allt bildadt folk öfver hela världen. Det spelar icke heller i det vetenskapliga lifvet samma rol som förr, då ett stort antal vetenskapliga verk skrefs på latin. Ja, icke ens för den humanistiska bildningen spelar det samma rol nu som förut, emedan de öfriga språken numera äro fullt vetenskapligt bearbetade och ega en litteratur, hvars bestående värde torde kunna godt jemföras med värdet af den latinska litteraturens bästa alster.

Den ärade talaren på örebrobanken menade, att det icke finnes någon epok i historien, som kunde med sådan fördel föreläggas den studerande ungdomen i skolorna, som just den gamla romerska perioden. Jag tror icke, att han i den delen talar riktigt sausadt. Han lät hänföra sig af sin egen kärlek till latinska språket. Jag tror, att vi hafva många andra historiska perioder att uppvisa, med lika mäktiga och imponerande manliga och kvinliga karakterer, som någonsin den gamla romartiden, och vi hafva nog äfven författare på de nu

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

levfande språken, som mycket väl kunna ställas vid sidan af de romerska klassikerna.

Men han frågade också: hur skall man kunna förstå den moderna litteraturen, t. ex. Göthe, ja, Tegnér, om man icke genom studiet af det romerska språket känner till deras ideal? Jag tror dock icke, att man behöfver så mycket latin — eller något latin alls — för att fullkomligt kunna sentera ett sådant verk som Tegnér's Frithiofs saga eller Runebergs Fänriks Ståls sägner. Hvarken herr Sahlin eller andra latinvänner torde se mycket djupare in i Frithiofs saga än mängen, som icke läst latin. Jag tror därför, att våra realstudenters bildning, och den bildning som på realstudentexamen kan vidare uppföras, är fullkomligt lika hög som den bildning, hvilken presteras af dem, som i skolan läst latin.

Herr Sahlin frågade vidare, om man kunde tänka sig, att ett helt stånd, såsom juristståndet eller läkareståndet, skulle kunna hålla sig uppe, om man toge bort latinet. Men här är det ju icke meningen att taga bort latinet, utan endast att skjuta fram det i de allmänna läroverken, och dermed har man ju icke tagit bort det. Man har t. ex. icke tagit bort hebreiskan, därför att man beröfvat detta ämne dess förra plats i de allmänna läroverken. Så frågade han äfven, om hela folket kan vara af med detta språk. Detta spörsmål är besvaradt med detsamma. Det är ju icke meningen att indraga professurerna i latin vid våra universitet ej heller att taga bort latinet ur skolorna; och äfven om det skulle tagas bort ur dessa, komme det ju i alla fall att finnas kvar vid universiteten.

Efter detta torde herr talmannen finna, att jag står på den ståndpunkten, der jag också stått i rätt många år, att man bör skjuta fram latinet till sjette klassen, och det, såsom jag sagt, både för skolans egen skull, och emedan jag tror, att det kan ske utan fara för den svenska bildningen.

Hvad slutligen beträffar frågan om indragning af första klassen, så är jag statsutskottet tacksam för att det derom yttrat sig så »diplomatiskt», som det har gjort, för att begagna herr Sahlins uttryck. Det kan ju hända, att den dag kommer, då man tager bort första klassen. Trycket af en tillfällig opinion kan blifva så svårt, att regeringen icke förmår att stå emot. Men min tro är, att det då icke kommer att dröja länge, innan man får göra den erfarenheten, att man begått ett lika stort fel, som när man lät öfre femte klassen fara.

Herr talman, efter detta kan jag icke annat än yrka bifall till statsutskottets betänkande.

Med herr Waldenström förenade sig herr *Kardell*.

Herr von Friesen: Herr talman! Jag yttrade mig temligen utförligt på förmiddagen i denna fråga och vill nu endast yttra mig om något, som jag då glömde bort, äfvensom med afseende på något, som på aftonen sagts.

Den ärade talaren på upsalabänken stälde en direkt fråga till statsutskottet, om statsutskottet menade, att den allmänna medborger-

liga bildningen skulle få sin afslutning redan i femte klassen. Något sådant står icke i betänkandet, och det har icke heller varit meningen att uttala något sådant, utan detta skulle bero på den pröfning, som kommer att ega rum, när den nya planen utarbetas. Hvad som här bestämdt framhållits, är endast, att konfirmationsåldern bör vara bestämmande för afslutningskursen, ty erfarenheten visar, att det just är vid konfirmationsåldern, som lärjungarna i allmänhet lemna de allmänna läroverken, då de icke tänka fortsätta till studentexamen.

*Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.*

(Forts.)

Med anledning af hvad talaren på örebrobanken yttrade derom, att, innan en skolreform genomfördes, den först borde pröfvas på åtskilliga ställen i landet, vill jag anmärka, att detta vore ett sätt att gå till väga, för hvilket man icke har någon erfarenhet att åberopa. Då 1873 års skolreform genomfördes, hvilken i många fall var vida mera genomgripande än den som nu föreslås af statsutskottet, genomfördes den öfver hela landet på en gång, och en mängd pedagoger, som då klandrade denna reform, äro nu de första att prisas det utmärkta tillstånd, som inträdf genom reformen 1873.

Statsutskottet har icke påstått, att man af nya elementarskolan kan inhemta, hvad man kan åstadkomma genom en sådan organisation, som af utskottet åsyftats. Utskottet har endast velat säga, att det i Nya elementarskolan visats, att man kan lära sig tillräckligt med latin, oaktadt man icke läser det i mera än $4\frac{1}{2}$ år. Det är omöjligt för Nya elementarskolan att visa något annat, ty så länge som det är samma fordringar på studentexamen i Nya elementarskolan som på andra håll, blir det svårt för denna läroanstalt att ställa sig oberoende af andra läroverk.

Jag för min del tror icke, att det är möjligt att få en reform till stånd på det sätt, att man på vissa ställen i landet inrättar profskolor. Det går icke af rent praktiska skäl. Jag tror, att man bör vara öfvertygad om, att den reform, som man vill genomföra, är den rätta, och att den då bör genomföras i hela landet på en gång. Ett annat tillvägagångssätt stöter på stora svårigheter i praktiskt hänseende, äfven om man skulle kunna för detsamma utfinna teoretiska skäl.

Jag tror fortfarande, att man genom de uttalanden, som gjorts i statsutskottets betänkande, gifvit ett godt stöd åt dem, som vilja arbeta på en reform af skolan i den riktning, hvori en sådan reform för närvarande bör gå.

Herr Darin: Herr talman! Då jag så sent begärt ordet, så är det för visso icke för att inlåta mig på några teoretiskt pedagogiska funderingar, hvilket här skulle vara föga lämpligt, utan för att helt kort ur praktiskt-pedagogisk synpunkt angifva min ställning till hvad som synes vara hufvudpunkten i den s. k. läroverksfrågan.

Som vi alla veta, har angelägenheten att bättre tillgodose de omkring 75 procent af de allmänna läroverkens lärjungar, som afgå utan mogenhetspröfning för att beträda praktiska lefnadsbanor, länge och på allt mera oafvisligt sätt kräft beaktande.

Också hafva ju tid efter annan olikartade förslag i sådant syfte framkommit. Än har ifrågasatts att anordna en ny bildningslinje

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

vid sidan af de förut befintliga. Än har man velat anordna alldeles särskilda läroanstalter. Men alla sådana förslag hafva icke haft någon påföljd.

Deremot hafva meningarna allt mer samlats omkring den uppfattningen, att den enda vägen till frågans lösning står att finna deruti, att man med latinets uppflyttande till 6:e klassen anordnar nedre-skolan enligt en enhetlig plan för en vid konfirmationsåldern avslutad allmänbildande lärokurs. Denna uppfattning framträdde på ett alldeles oförtydligt sätt vid 1896 års riksdag, då läroverksfrågan senast var föremål för ganska omfattande utredningar och mycket talrika uttalanden. Samma uppfattning har för några få dagar sedan, vid frågan om inrättande af ett praktiskt försöksläroverk, gjort sig gällande i denna kammare.

Jag har därför mer och mer kommit till den öfvertygelsen, att alla de, som utan att på minsta sätt hysa något som helst »latinhat» äro angelägna om en lösning af den redan allt för länge sväfvande läroverksfrågan, böra med tillfredsställelse se de nu föreliggande uttalandena af statsutskottet, hvilka ställa i utsigt en sådan lösning. Att dessa uttalanden i denna kammare skola vinna godkännande, är ju alldeles otvifvelaktigt. Med den kärlek jag hyser till våra läroverk och den åtrå jag har efter en lösning af den länge sväfvande reformfrågan tror jag, att det vore rätta stunden äfven för Första Kammaren — i hvilken mer och mer ett närmande spörjes — att biråda dessa uttalanden på ett så pass enhälligt sätt, att frågan kunde föras fram till målet.

Herr talman! Hvad beträffar statsutskottets hemställan i denna punkt rörande läroverkslärarnes lönereglering, vill jag af lätt begrip- ligen skäl derom icke yttra mig.

Herr Månsson: Herr talman! Då det varit nära nog endast skolmän, som yttrat sig i denna fråga, men det må hända kan vara i sin ordning, att äfven någon utanför stående, någon lekman, uttalar sin mening beträffande densamma, så skall jag anhålla att få yttra några ord.

Denna fråga har bragts på tal med anledning af en petition från lärarne till Kongl. Maj:t om sådan förändring i deras afföningsförmåner, att rektorer, lektorer och öfriga lärare i högsta lönegraden skulle komma i åtnjutande af, såsom det heter, ett extra lönetillägg eller 500 kronor. Vi veta, att dessa för närvarande i högsta lönegraden icke hafva mera än 250 kronor, men de skulle enligt petitionen få samma lönetillägg som öfriga lärare.

Med anledning af denna petition har emellertid Kongl. Maj:t framlagt förslag till lösande af läroverksfrågan i hela dess vidd och således gifvit oss det besked, att vi i detta afseende icke hafva något vidare att från regeringen förvänta. Gifvet är dock, att ett sådant uttalande från regeringens sida måste mottagas med missmod utaf alla dem, som i så många år arbetat för en läroverksreform, och vi hafva till följd häraf icke kunnat uraktlåta att gå behandlingen af detta ärende till mötes med ett visst vemod. Sedan dess hafva emellertid här i denna kammare sådana uttalanden blifvit

gjorda, särskildt vid den härordagen förda diskussionen rörande herr Ernst Carlsons motion och Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande med anledning af densamma, att jag må säga, att det kan icke nog glädja dem, som varit vänner af en reform i detta afseende, att finna den enighet, hvarmed alla skolmän, knappast med något undantag, uppträdt för en reform i läroverksfrågan. Under sådana förhållanden hade jag trott, att man nu icke skulle mötas af sådant motstånd och sådana uttalanden, som här äro gjorda.

*Angående
lone- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)*

Herrarne kunna vara öfvertygade om att det icke varit någon glädje att ställa lärarne i den ställning, der de blifvit ställda, och att neka dem den löneroglering, man anser dem vara förtjenta af. Men när man ser, att det är omöjligt att på annat sätt få fram läroverksreformen i dess helhet, så måste man begagna sig af det tillfälle, som står till buds. Och när nu alla skolmän nära nog utan undantag äro för att något göres, så undrar jag, om det kan vara skäl att släppa saken utan att göra ett sådant uttalande som det, hvilket nu föreligger i statsutskottets utlåtande.

Jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet på skilnaden mellan förr och nu. Förr fäste man såsom vilkor för en löneroglerings genomförande en skolreform i hela dess vidd; detta gör man icke nu, utan man gifver detta lönetillägg, som de petitionerande hafva begärt, utan vilkor. Man gör ett uttalande, men då detta icke fästes såsom vilkor, utan framställles vid sidan af frågan, så har man trott, att detta skulle mottagas med den största välvilja både från regeringen och andra samt att man skulle beflita sig om att gå detta uttalande till mötes.

Hvad vi utanför stående, föräldrar och målsmän, sträfva efter, det är att få en enda sammanhängande kurs i de första 5 klasserna utan inblandning af latin; derjemte tro vi, att lärjungen vid konfirmationsåldern, då nämnda kurs är genomgången, skall kunna lättare välja sin lefnadsbana och bestämma hvart han vill gå. Föräldrarne kunna då se, om ynglingen har anlag för studier. De kunna med honom öfverenskomma, om han bör egna sig åt den eller den rigtningen. Det är förspilda penningar och förspild tid, som användas på latinläsningen, om ynglingarne sedan öfvergifva den banan och gå in på en annan. Det är i detta afseende vi åstunda en reform, och den är ej så betydelselös, som man från åtskilliga håll sagt. I synnerhet efter de uttalanden, som här gjorts af skolmän och pedagoger, stå vi fastare än någonsin och äro vissare än någonsin, att det är rätt, att något göres i detta fall.

Hvad beträffar första klassens indragning, tror jag, att uttalandet derom är hållet i sådana ordalag, att ingen behöfver vara rädd derför. Det är endast fråga om en utredning, huru vida fördelarne af denna indragning kunna uppväga olägenheterna; deremot borde ju ingen hafva något att invända. Man vill pröfva, huru vida, om första klassen drages in, man har lokal för en afslutningsklass; man har lärarne gifna, de som läsa i första klassen; här gäller att jemföra fördelar och olägenheter.

Dessa skäl hafva föranledt dertill, att utlåtandet föreligger sådant

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.

(Forts.)

det är. Något vilkor hafva vi ej velat uppställa för den förhöjning i lärarnes löner, som föreslås af utskottet.

Jag hoppas, att kammaren godkänner utskottets hemställan, hvartill jag, herr talman, yrkar bifall.

Häruti instämde herr *Anderson* i Hasselbol.

Herr Sjövall: Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen angående definitivt ordnande af lärarnes vid de allmänna läroverken aflöning och pensionering har af statsutskottet afstyrkts på den grund, att det uppgjorts utan taken hänsyn till Riksdagens i skrivelse till Kongl. Maj:t af den 17 maj 1897 uttalade åsigt, att sådan förändring i afseende på pensionsvilkoren för sagde lärare bör vidtagas, att de blifva förpligtade att till denna sin pensionering bidra. Häremot kan nu rättvisligen ingen invändning göras, ty det vore ju obilligt begära, att Riksdagen skulle gå ifrån sin en gång bestämdt uttalade mening, och man kan blott beklaga, att den erkända behöfliga förbättringen i läroverkslärarnes löneförmåner nu åter strandat på ett nytt skär, ja, man kan väl säga ett blindskär, ty förut har åtminstone icke detta varit synligt.

I sitt afstyrkande utlåtande begagnar sig emellertid utskottet af tillfället för att opponera mot den mening statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet uttalat rörande de förändringar i undervisningsplan och anordningar i öfrigt, som vid våra allmänna läroverk vidtagits under de två sista årtiondena. Genom dessa ha, enligt utskottets åsigt, *icke* de kraf på en tidsenlig förändring af de allmänna läroverkens organisation, som under denna tid särskildt inom Riksdagen framstälts, blifvit så långt för närvarande lämpligen kan ske tillgodosedda. Och nu gör utskottet ett högst märkligt uttalande, som, om det af Riksdagen lemnas utan anmärkning, väl framdeles kan af så väl regering som statsutskott åberopas såsom ett uttalande af Riksdagens eniga mening i denna så utomordentligt viktiga fråga. Uttalandet lyder så: »Utskottet får därför uttala den uppfattningen, att en förändrad undervisningsplan för de allmänna läroverken bör utarbetas på grundvalen af latinets uppflyttande till nedre sjette klassen och hela nederskolans enhetliga organisation såsom förberedande för en vid konfirmationsåldern afslutad allmänbildande skolkurs». De i denna viktiga fråga förut så divergerande åsigtarna skulle alltså nu omsider hafva enats i denna gemensamt formulerade, klart och bestämdt uttalade fordran på omorganisering af vårt högre offentliga undervisningsväsende i sin helhet. Att enigheten likväl icke är så alldeles fullständig framgår af reservationen, der man finner namnen på i våra skolförhållanden så initierade personer som biskop Billing och lektor Törnebladh — och detta var väl ock att vänta.

Att latinets uppflyttas till nedre sjette klassen betraktas väl numera egentligen icke af någon såsom en riksolycka, utan äro nog de ojemförligt flesta ense om, att den tid, man nu i fjerde och femte klasserna använder på studiet af detta döda språk, kan med vida större fördel användas på lefvande språk. Att nederskolan härigenom

får en enhetlig organisation måste ju vara en fördel, helst de på dess område verkande arbetskrafterna härigenom undgå att splittras. Men att denna nederskola vid samtliga läroverk skall förbereda för en vid konfirmationsåldern afslutad albnämbildande kurs, derom torde nog ännu meningsskiljaktighet vara rådande. Visserligen är det orimligt att sätta i fråga och ännu orimligare att fordra, att *hela* vårt offentliga högre undervisningsväsende framgent som hittills skall till innehåll som form bestämmas af den för inträde vid universitetet och högre fackskolor nu stadgade mogenhetsexamen, men föga skulle det öfverensstämma med den försigtighet och varsamhet, hvarpå lösningen af denna fråga i all synnerhet har oafvisligt kraf, om man utan vidare äfventyrade det stora helas bestånd genom att i ett enda slag ombilda alla de allmänna läroverken. Det enda rätta är, enligt mitt förmenande, att ett försök i smått anställes genom reformering af något, som af alla blifvit erkänt vara till gagnet tvifvelaktigt, med hänsyn till kostnaden oskäligt dyrt och med afseende på stats-hushållningen oförsvarligt slösaktigt. Att våra småläroverk måste vidkännas dessa attributer, erkännes ju af samtliga de olika lägrens märkesmän och kan ej ens bestridas af dem, som af hela sitt hjerta önska och arbeta för de samhällens väl, dit dessa läroverk blifvit förlagda. Må bland dessa småläroverk efter verkställd utredning de utmönstras, som icke på fullgiltiga skäl kunna försvara sin tillvaro. Hvarje operation blir smärtsam och kommer säkerligen aldrig någonsin att försiggå utan jemmer, och med denna kan man ju känna ett berättigadt deltagande, ehuru man har en bestämd förvissning om dess nödvändighet och nytta. Så blir det äfven, när af dessa småläroverk flere eller färre skola bortskäras, men ju fortare pinan går öfver, dess bättre. Döden är nästan bättre än långt utdragna, pinsamma dödsqual. Må sedan de, hvilkas fortvaro befunnits berättigad, ombildas till fem eller sexklassiga sjelfständiga nederskolor för bibringande af medborgerlig bildning, tillräcklig för dem, som vid 15 å 16 års ålder lemna skolan och gå ut till lifvets olika värf, yrken, fackskolor m. m. Och må vid dessa skolor en afslutnings-examen anordnas, en allmänt medborgerlig examen, medförande kompetens för inträde på vissa praktiska lefnadsbanor såsom vid jernväg, post, telegraf, landtbruksskolor, apotek, handelsskolor, tekniska läroverk och öfriga fackskolor m. m.

Genom det nu föreslagna tillvägagäendet skulle man slippa taga ett språng ut i det obekanta, oförsökta, men skulle vinna erfarenhet om huru vida förhållandena gestaltade sig så, att det kunde vara skäl fortsätta på den inslagna vägen, och man skulle under inga förhållanden sätta det hela på spel.

Med hvad jag nu sagt har jag endast velat inlägga en gensaga mot utskottets motivering i hvad den rörer tillämpningen af en af grunderna för en blifvande läroverksreform. Att närmare inlåta mig på denna fråga, dertill anser jag icke nu skäl föreligga, och har jag intet yrkande att framställa.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

Angående
löne- och
pensions-
reglering för
lärarne vid
de allmänna
läroverken
m. m.
(Forts.)

Momenten b)—g).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Bifölls.

Vid föredragning dernäst af *punkten 16*, innefattande utskottets afstyrkande af Kongl. Maj:ts framställning om anvisande af anslag till ett nytt femklassigt läroverk i Göteborg, begärdes ordet af

Herr Ernst Carlson, som yttrade: Behovvet af ett nytt femklassigt läroverk i östra stadsdelen af Göteborg torde väl efter den utredning, som i årets statsverksproposition är förebragt, få anses obestridligt. Alla myndigheter, rektorerna vid stadens läroverk, eforus, domkapitlet, magistraten, stadsfullmäktige, Kongl. Maj:t, hafva med en mun vitsordat behöfligheten af att snart få ett sådant läroverk till stånd. Detta har sin grund både i lokala förhållanden och i befolkningens starka tillväxt.

Jag vet icke, om herrarne känna till Göteborgs belägenhet. Om det icke skulle vara fallet, hoppas jag, att min ärade vän, representanten för Ystad, måtte — sin vana trogen — till nästa år, om icke förr, anordna en resa med extratåg till Göteborg, för att Riksdagens herrar ledamöter må sättas i tillfälle att personligen öfvertyga sig om behöfligheten både af bestämmingar och nytt läroverk dersammastädes. Intill dess detta hunnit ske, tillåter jag mig förutskicka den lilla orienterande upplysningen, att staden är ovanligt långsträckt; den utbreder sig på närmare en mils längd utefter södra stranden af Göta elf. Derrör är samfärdseln mellan stadens olika delar besvärlig, och många ynglingar hafva lång skolväg. Nu har man ordnat saken så, att i stadens centrala del finnas två fullständiga läroverk, ett latin- och ett realläroverk, samt i vestra stadsdelen eller Majorna ett femklassigt läroverk. Den östra stadsdelen är deremot alldeles vanlottad i detta afseende.

Emellertid tillväxer folkmängden starkt, och icke minst sedan det nya artillerietablissemnet på Qviberg tillkommit, har behovvet af ett nytt läroverk i östra stadsdelen framträdt. Redan nu är det, såsom i utredningen påvisats, öfver 200 lärjungar från den stadsdelen, som måste söka läroverk i annan del af staden. Men de hittillsvarande läroverken börja blifva öfverfylda; detta är redan fallet med de två fullständiga läroverken, och det femklassiga i Majorna har ej mycket till öfvers.

Sådana förhållanden hafva föranledt myndigheterna att göra den ifrågavarande framställningen, och stadsfullmäktige i Göteborg hafva för sin del understödt densamma genom att afsätta tomt för läroverket i fråga och att, under förutsättning af Riksdagens bifall till lönestaten, förbinda sig att anskaffa nödiga lokaler, bostad eller hyresersättning för rektor o. s. v. Statsutskottet har äfven funnit den lemnade utredningen gifva vid handen, att svårigheter föreligga för att vid

Göteborgs läroverk bereda plats för de lärjungar, som der söka inträde. Jag skall tillåta mig att taga fasta på detta statsutskottets medgifvande för framtiden.

Rikt på utvägar som alltid, har emellertid statsutskottet vetat att utfinna två medel att för närvarande afstyrka förslaget, mot hvilket i öfrigt ingen anmärkning framstälts. Statsutskottet har nemligen hänvisat på det ökade anslaget till enskilda läroverk, en utväg, som jag dock för min del ej tror särdeles mycket betyda, så länge våra allmänna läroverk meddela kostnadsfri undervisning, och som allra minst lärer komma till användning i den nu ifrågavarande delen af Göteborgs stad, hvilken till största delen bebos af mindre bemedlade invånare.

Derjemte har utskottet varit betänkt på en annan utväg. Det påpekar, att man skulle kunna indraga latinlinien vid det femklassiga läroverket i Majorna, och denna utväg lär verkligen, efter hvad jag från tillförlitligt håll försport, låta sig begagna. Der funnos nemligen vid ingången af detta läsår i fjerde klassen endast 4 och i den femte endast 9 lärjungar å latinlinien, ett förhållande, som ej är enstaka; ty den klassiska linien har länge vid nämnda läroverk varit klen besökt. Indragningen skulle endast medföra, att de få latinarne från Majorna i stället få gå till det fullständiga latinläroverket i stadens centrala del, der plats för dem finnes och dit de efter att ha kommit upp i sjette nedre klassen i alla fall skulle hänvisas.

Jag vill emellertid framhålla, att genom en sådan anordning beredes endast *ett* rum, ty de båda små latinklasserna ha vid undervisningen alternerat i samma rum. Ytterligare en lokal lär kunna beredas derigenom, att en slöjdsal apteras till läsrum, men sedermera är det också slut med det lediga utrymmet vid detta läroverk. Sålunda inträder mycket snart det förhållande, att staden icke vidare kan i de hittills varande läroverken bereda utrymme för de lärjungar, som der söka undervisning. Om den gjorda framställningen i år afslås, betyder detta således endast ett andrum, och herrarne få bereda sig på att efter ett eller annat år få den tillbaka, då möjligen läroverksreformens läge kan göra Riksdagen mera benägen för ett bifall än i år.

Starkt betonande att ett afslag nu endast betyder *ett uppskof* med frågans afgörande, skall jag för närvarande, herr talman, ej framställa något yrkande.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställen bifölls.

Punkterna 17—22.

Biföllos.

Punkten 23.

Lades till handlingarne.

Punkterna 24—25.

Biföllos.

Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.

Punkten 26.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 28) hade herr *S. M. Olsson* i Sörnäs föreslagit Riksdagen att besluta, att kongl. kungörelsen af den 29 maj 1896 i den i motionen vidrörda punkt måtte erhålla följande lydelse: »— — — lästiden, samt

att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjdundervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i två eller flera afdelningar, må på här förut angifna vilkor, för hvarje sådan afdelning, hvari antalet slöjdande uppgår till minst femton, erhålla likaledes ett årligt understöd af 30 kronor; skolande — — — sökes.»

I den händelse statsutskottet funne skäl bifalla hvad motionären sålunda föreslagit, hade motionären ansett, att utskottet borde föreslå de medel, som af förändringen blefve en följd.

Vidare hade herr *C. G. Grundell* i en jemväl inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 65) yrkat, att Riksdagen ville besluta:

1) att i den punkt i kongl. kungörelsen den 29 maj 1896 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor, som innehölle vilkoren för erhållande af statsbidrag, orden »derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst 4 timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden» måtte utbytas mot följande: »derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst fyra timmar i veckan under minst sex månader af året, eller ock under den kortare tid, under hvilken undervisningen i den egentliga folkskolan fortgår»; samt

2) att, i händelse af bifall till hvad i mom. 1 föreslagits, rätt till erhållande af statsbidrag måtte från och med år 1898 tillerkännas de lärarinnor vid kvinnliga slöjdskolor, som undervisat under nu föreslagna årliga lärotid och som uppfyllt öfriga i kongl. kungörelsen den 29 maj 1896 föreskrifna vilkor.

Utskottet hemställde emellertid:

a) att hvad herr Olsson i ämnet föreslagit ej måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) att herr Grundells ifrågavarande motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Efter föredragning till en början af *mom. a)* anförde:

Herr Olsson i Sörnäs: De skäl, som statsutskottet begagnat genom åberopande af herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet anförande till statsrådsprotokollet uti förevarande ämne, voro ej för mig främmande. Hvad beträffar de öfriga motiv, som utskottet anført för afstyrkande af min motion, må jag erkänna, att i sådana skolor, som ha resurser att förse sig med en praktisk åskådningsmateriel, torde nog lärarinnan kunna reda sig med ett barnantal af ända till 40 å 50 stycken. Men det gifves äfven skolor,

som äro mindre väl försedda med afseende å åskådningsmateriel, och der barnen icke äro mera utvecklade än att lärarinnorna nästan måste, så att säga, hålla i händerna på dem, derest de skola kunna åstadkomma det arbete, som är dem förelagdt. I sådana fall torde det vara svårt för en lärarinna, som har inemot ett halft hundratal barn, att väl sköta deras undervisning. Det är med hänsyn dertill, som jag tagit mig friheten föreslå en sådan ändring uti ifrågavarande förordning, att två afdelningar skulle kunna bildas under enahanda förutsättning som i fråga om slöjdundervisningen för gossar, d. v. s. då antalet barn uppgår till 50.

Visserligen skulle härigenom statens bidrag komma att i någon mån ökas, men det torde ändock ej komma att öfverstiga det belopp af 90,000 kronor, som för ifrågavarande ändamål är beviljadt, helst som det visat sig, att under nästlidna år bidragen ej uppgått till mer än omkring 70,000 kronor.

Då jag anser, att min motion är af den beskaffenhet, att den förtjenar att tagas i öfvervägande äfven på andra håll, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Grundell: Jag besökte i måndags några af Stockholms största folkskolor, särskildt i ändamål att taga i betraktande, huru den qvinliga slöjden der är anordnad. Jag gjorde detta besök under ledning af slöjdinspektrisen i Stockholms stad, och besöket var högst lärorikt. Men jag fann också under detta besök, såväl af de yttranden, som denna slöjdföreståndarinna fälde, som af samtal med flera slöjdlärarinnor, att hvad utskottet här säger i slutet af sidan 154 i betänkandet, nemligen att med den nu förefintliga öfverskådliga undervisningsmaterielen »någon svårighet icke bör förefinnas att meddela undervisning i qvinlig slöjd till och med i en afdelning af inemot 50 lärjungar» — att, säger jag, detta uttalande icke håller streck. Visserligen stå Stockholms qvinliga slöjdsolor mycket högt i jämförelse med de skolor, som finnas i andra städer och på landsbygden, men likväl förklarade både slöjdföreståndarinnan och öfriga lärarinnor, att det vore omöjligt att samtidigt undervisa ett så stort barnantal. Enligt deras åsigt kunde man af mindre försigkomna barn icke hafva afdelningar med större barnantal än 25 å 30; der åter barnen äro mera försigkomna, kunde möjligen 35 å 40 barn undervisas i samma afdelning. I detta afseende torde således utskottets yttrande behöfva en betydlig begränsning.

Jag har emellertid begärt ordet egentligen för att gifva till känna, att i många stora församlingar ställningen är sådan, att med hänsyn dertill herr Olssons motion är ganska motiverad. Jag tager mig friheten, utan att vidare sjelf anföra något i saken, att uppläsa ett kort yttrande af en f. d. skolrådsordförande i en mycket stor landsförsamling nära Göteborg. Han anför följande:

»Enligt kongl. kungörelsen den 29 maj 1896 utgår anslag för qvinlig slöjd med 30 kronor för hvarje skola, om antalet slöjdande är minst 10, och med 30 kronor för hvarje afdelning i större skola, om antalet i hvarje afdelning är minst 25.

*Angående
anslag för
anordnande
af qvin-
lig slöjd.
(Forts.)*

Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.
(Forts.)

Inom min församling blir anslaget på grund af dessa stadganden nästan oåtkomligt. Här är »hvarje skola» delad i årsklasser och dessa delvis i parallelafdelningar, alla med hvar sin lärare och hel undervisningstid för hvarje skolafdelning, men de fyra årsklasserna tillsammans utgöra »en laglig skola» eller hvad som i författningen förstås med »hvarje skola». Vi hafva 4 sådana skolor: tre med fyra afdelningar hvar, och en med fem afdelningar, eller på *fyra* »skolor» *sjutton* afdelningar med lika många lärare och lika många slöjdskolor för flickor. Antalet barn i hvarje afdelning varierar mellan 40 och 50, deribland omkring hälften flickor, men i ingen af de 17 afdelningarne uppgår antalet till 25, utan är högst 24, lägst 16. Häraf blir då en följd, att endast *fyra anslag vinnas*, ett för »hvarje skola», under det att *tretton anslag förloras* för alla de öfriga afdelningarne, der undervisningen bedrivs lika omfångsrikt, som i »hvarje skola» i allmänhet, der författningen tydligen afsett att understödja. Invändningen att ur en afdelning fylla de öfriga till 25 bemötes dermed, att sådan fyllning helt enkelt är omöjlig på den grund, att två afdelningar läsa på olika tider i samma sal, och att tiden såväl för barn som lärarinnor ej medgifver en sådan anordning. Häraf torde nu följa, att författningens syfte helt och hållet förfelas på orter med sammanträngd befolkning och med en bättre anordning af skolväsendet i allmänhet, så framt icke *antalet i hvarje grupp sättes till minst 15* eller lika med föreskriften om slöjd för gossar, en begränsning af antalet, som i afseende på flickslöjden är fullt lika väl motiverad som i afseende på goss-slöjden ur arbetets egen synpunkt.

På landsbygden med mera gles befolkning torde ock författningens föreskrift om 25 i hvarje afdelning på månet håll verka orättvist, hvarpå vi i vår yttre skola i Häröd hafva exempel. Med två afdelningar, som för samma lärare läsa på olika tider t. ex. hvarannan dag, blir mången gång svårt att få upp antalet i hvarje afdelning till 25, och här kan så mycket mindre fyllas ur den andra afdelningen, som långa aistånd hindra att besöka skolan blott för slöjdtimmens skull. Det är tydligt, att en dylik ojemn verkan af en författning ej kan komma att gagna den sak, som dermed afses, utan det hade för oss varit bättre, att anslaget aldrig kommit till stånd. Här hafva vi nemligen länge haft qvinliga slöjdskolor, som varit omfattade af intresse och välvilja, men som nu börja bli föremål för bitterhet, sedan man gjort erfarenhet af huru staten understöder en dylik sträfvan »

För öfrigt ber jag, herr grefve och talman, att få instämna i den föregående talarens yttrande.

Häruti instämde herrar *Björck, Andreasson, Laurell och Holmlin.*

Herr von Friesen: Herr talman! Jag vill icke förneka, att uti den nyligen utgifna förordningen angående slöjdundervisning för flickor i folkskolor och statsbidrag dertill möjligen åtskilliga ändringar kunna vara af behöfvat påkallade. Men det synes mig, att, innan man uti en förordning, tillkommen efter en allsidig utredning, gör

sådana ändringar, som här äro föreslagna såväl uti herr Olssons nu föredragna motion som uti herr Grundells efterföljande motion, man bör tillse, att man får en ny, hela riket omfattande utredning, som kan gifva vid handen, hvilka bestämmelser böra sättas i stället för dem, som man anser vara klandervärda. Ty den omständigheten, att de bestämmelser, som nu äro utfärdade, äro i vissa hänseenden mindre tillfredsställande, visar ingalunda, att de bestämmelser, som man föreslår i stället, äro tillfredsställande.

Jag vill således ingalunda säga, att den utfärdade förordningen icke kan vara i behof af förbättring; men jag anser, att man dermed bör dröja någon tid, till dess man vunnit erfarenhet, och att en allsidig utredning bör föregå, innan man inför nya bestämmelser i stället för dem, som man anser vara mindre goda.

Herr talman! Jag ber att af dessa skäl få yrka bifall till statskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Beträffande derefter *mom. b)* anförde:

Herr Grundell: Herr greve och talman, mina herrar! Då den fråga, som här föreligger, enligt min tanke, är af mycket stor betydelse för vår folkundervisning, så torde såväl statskottets ärade ledamöter som kammarens öfriga ledamöter ursäktas, om jag, ehuru ingen reservant finnes antecknad, för en kort stund söker något bemöta de skäl för afstyrkande, som statskottet i sitt betänkande anført.

Dessa skäl äro tre. Det första är, »att någon på erfarenhet grundad öfvertygelse om behöfligheten af förändring i nu gällande bestämmelser ännu icke kunnat vinnas». Det skälet skulle måhända hafva någon giltighet, om det vore visst, att man alltid behöfde en lång tids erfarenhet för att utröna, om ett stadgande vore lämpligt eller icke. Men sådana kunna omständigheterna vara, att man redan af erfarenheten under en kortare tid kan sluta till huruvida en lagbestämmelse passar för de förhållanden, som den är afsedd att reglera. Jag har äfven påpekat detta i min motion, då jag der erkänner, att den tid, som författningen tillämpats, varit mycket kort, egentligen blott under år 1897. Jag säger nemligen: »Det skulle vara orätt att från erfarenheter under en så kort tid draga vidtgående slutsatser, så vida man ej med full visshet kände, att de förutsättningar, som vållat, att stadgandet i fråga om årlig lärotid ej under nämnda år allmänneligen kunnat efterleivas, fortfarande skola förefinnas och med nödvändighet måste medföra samma verkan».

I städerna finnas inga svårigheter för att åstadkomma en undervisningstid i qvinlig slöjd under åtta månader af året eller hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden. Några svårigheter i detta hänseende skulle icke heller möta på landsbygden, om man der allmänt hade tillgång till slöjdlärarinnor, som vore antingen folkskolelärarinnor eller särskilda slöjdlärarinnor. Men mångenstädes undervisa småskolelärarinnor i slöjd; och just detta förhållande har utskottet, enligt min tanke,

Angående
anslag för
anordnande
af qvin-
lig slöjd.
(Forts.)

*Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.
(Forts.)*

lemnat å sido, då det företagit sig att granska min motion. Särskildt inom det län jag tillhör, Göteborgs och Bohus län, förekommer i mycket stor utsträckning, att till slöjdlärarynnor användas småskolelärarynnor. Men emedan dessa lärarynnor, såsom ganska naturligt är, måste lemna denna undervisning delvis på andra tider än då folkskolan pågår, kunna de icke uppfylla ett af de viktigaste vilkoren för erhållande af statsbidrag, nämligen att undervisa hela den för folkskolan gällande årliga lästiden. Jag har i min motion uppvisat det ganska talande förhållandet, att i nämnda län af 162 småskolelärarynnor, som undervisat i slöjd år 1897, hafva endast 19 kunnat prestera hvad som fordrats för statsbidrag, särskildt i fråga om de åtta månadernas slöjdundervisning. Och härvid är att märka, såsom en ganska betydelsefull omständighet, att många af dessa lärarynnor tjenstgjort såsom slöjdlärarynnor fulla åtta månader om året utan att ändock kunna erhålla statsbidrag, emedan de icke undervisat under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden. Från öfriga län har jag icke lyckats erhålla några uppgifter om huru många småskolelärarynnor som tillika äro slöjdlärarynnor, men jag har hört i dag af riksdagskamrater, att i flere andra län äro förhållandena i detta hänseende likartade med de inom Göteborgs och Bohus län. För statsutskottets ärade ledamöter, som ju till största delen äro bosatta på landsbygden, hade det väl icke, om de omfattat motionen med någon synnerlig välvilja, varit omöjligt att komma till någon visshet om i hvad mån det af mig påpekade förhållandet äfven eger rum i andra län. Det hade väl icke heller varit utan betydelse för statsutskottet att hafva tagit i betraktande det af mig påpekade sakförhållandet, att af det statsanslag på 90,000 kronor, som för ifrågasvarande ändamål varit anvisadt för år 1897, icke mindre än 22,785 kronor ej kommit till användning, en summa så pass stor, att den motsvarar hvad som utgått till de tre län i riket, hvilka fått största delen af statsbidraget, och bland hvilka Malmöhus län intager främsta rummet med något öfver 12,000 kronor. Ungefär samma belopp, som återstår af förslagsanslaget å 90,000 kronor, har sammanlagdt kommit de 14 län till godo, som fått minsta andelen af detta statsbidrag. Det synes mig att nu nämnda förhållanden också äro erfarenhetsbevis, som icke äro så betydelselösa och som peka på behöfvat af förändring i nu gällande bestämmelser.

Det andra skälet, som statsutskottet anført för afslag å motionen, lyder sålunda: »att den af motionären föreslagna förändringen strider mot den grundsats, som vid slöjdundervisningens införande i våra folkskolor framhållits, eller att den skulle bereda en nyttig omväxling mellan själs- och kroppsarbete och förekomma en ensidig utveckling på grund af sysselsättning med endast bokliga studier, hvarför slöjdundervisningen borde meddelas i folkskolan och såsom en nödvändig del af det hela ingå bland öfriga undervisningsämnen».

Detta är det s. k. pedagogiska skäl, som rätt mycket framhölls, då denna fråga förevar till behandling vid 1896 års riksdag.

Att jag icke förbisett detta skäl, derom vittnar äfven det, som står i början af sidan 153 i utskottets betänkande. Det heter der: »Hvad först anginge den pedagogiska sidan af frågan, vore det ju

obestridligt, att det vore en fördel, om slöjdundervisningen jemsides med undervisningen i läsämnen kunde fortgå under hela den för folkskolan stadgade lärotiden. Men om ej så kunde ske i fråga om en mycket stor del af landsbygdens skolor — och detta vore motionärens bestämda, på erfarenhet grundade öfvertygelse — frågade motionären, om det ej vore mera välbeträkt att nöja sig med en något kortare lärotid i stället för att strängt hålla på en längre, med fara att slöjdundervisning i ett stort antal skolor antingen ej blefve införd eller komme att upphöra, der den kommit i gång».

Ja, om nu här och der på landsbygden, synnerligast under den mörkaste årstiden, der så befunnes oundgängligt, slöjdtiden för de qvinliga slöjdskolorna skulle något litet förkortas, så att man afdroge $\frac{1}{8}$ af lärotiden vid årets början och $\frac{1}{8}$ närmare årets slut, tyckes väl ej detta vara så betänkligt. Och för öfrigt synes det mig, att man ej har anledning att hysa farhågor i detta stycke, då det vida öfvervägande antalet af rikets folkskoleinspektörer ansett sig kunna utan betänkande förorda en sådan mindre inskränking af slöjdtiden. Den lärotid, som dessa folkskoleinspektörer föreslagit, är just densamma, som jag föreslår. Jag kan icke tänka mig, att dessa män, som å statens vägnar skola öfvervaka folkskoleundervisningen, skulle vara mindre angelägna än statsutskottets ledamöter att afvärja allt som strider emot — som det heter i betänkandet — »den grundsats, som vid slöjdundervisningens införande i våra folkskolor framhållits, eller att den skulle bereda en nyttig omväxling mellan själs- och kroppsarbete och förekomma en ensidig utveckling på grund af sysselsättning med endast bokliga studier».

Till slut uttalar utskottet den farhågan — det är det sista skälet — »att den ifrågasatta förändringen kunde leda dertill, att undervisningen i slöjd komme att till tiden inskränkas vid vissa skolor, der den för närvarande påginge under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden».

Ett sådant antagande tror jag icke kan tillmätas någon synnerlig betydelse. Då man vet, med hvilket intresse både i städerna och på landsbygden denna slöjdundervisning omfattas af lärarinnorna, af föräldrarne och af barnen, är det min vissa öfvertygelse, att lärotiden icke skulle komma att inskränkas på sådana orter, der undervisningen utan svårighet kan pågå 8 månader af året under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden. Men äfven om till äfventyrs så skulle ske i enstaka fall, vore det, efter mitt förmenande, en vida mindre fara än den, att undervisning i qvinlig slöjd till följd af nu gällande bestämmelser antingen icke blifver införd i skolorna eller kommer att upphöra i sådana skolor, der den nu är införd. Utskottet har icke såsom skäl för afslag å motionen anfört, hvad som rätt mycket framhölls vid 1896 års riksdag, nemligen vigten af att den qvinliga slöjden och goss-slöjden skulle vara likställda i afseende på lärotiden. Det är för mig glädjande, att detta skäl icke nu framhållits, som då tillmättes så stor betydelse. Ty det visar, att utskottet nu kommit till den uppfattningen, att detta skäl icke mycket duger. Och i min motion påvisar jag också, att det är omöjligt för alla småskolelärarinnor att undervisa i slöjd under hela den för folkskolan bestämda lärotiden,

*Angående
anslag för
anordnande
af qvin-
lig slöjd.
(Forts.)*

Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.
(Forts.)

hvaremot detta utan allt för stor svårighet kan ske i fråga om goss-slöjden, emedan lärarne häri allesammans äro folkskolelärare. Denna gång föreligger icke heller det skälet för afslag, som förebars vid 1896 års riksdag, då man sade: det går icke an att i en ren undervisningsfråga göra någon ändring i Kongl. Maj:ts proposition, då ingen särskild motion föreligger. Men nu föreligger en sådan motion. Jag hade därför både af det nu anförda och af andra skäl haft anledning hoppas, att utskottet skulle välvilligare hafva behandlat en sådan hemställan, som den jag dristat göra och som är af mycket stor vigt icke blott för den landsdel jag representerar, utan äfven för många andra delar af vårt land. Slöjdundervisningen är ännu icke obligatorisk. Äfven den sist utkomna folkskolestadgan af den 10 december 1897 innehåller blott en vilkorlig föreskrift i orden: »undervisning i slöjd må kunna vid skolorna anordnas». Så vidt jag kan förstå, gå bland många af vårt folk önskingarne och sträfvandena ut på icke ett ökande, utan ett minskande af de obligatoriska läroämnena så väl beträffande folkskolan som elementarskolan. Men om det framdeles så skulle ske, att den kvinliga slöjdundervisningen blefve obligatorisk — hvilket jag visst icke skulle beklaga, utan fast mera helsa med tillfredsställelse — så vore det dock ej lyckligt, om lärotiden skulle bestämmas så, som det nu är föreskrifvet, nemligen att undervisningen skall pågå under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden. Ty följden skulle då blifva, att i många skolor slöjd aldrig skulle kunna införas och många lärarinnor aldrig kunna uppfylla ett af de viktigaste vilkoren för statsbidrags erhållande. Jag vågar hysa den förhoppningen, att många af landsbygdens representanter, som hafva erfarenhet af de svårigheter, som jag nu framhållit, skola välvilligt understödja min motion; och det vore kanske icke för djerft att hoppas, att äfven en och annan af städernas representanter skulle göra det, då de kanske kunde känna sig öfvertygade om att jag icke utan fog gjort denna hemställan, och måhända också sjelfva hafva den åsigten, att den minskning i lärotid, som skulle ifrågakomma, mer än nog skulle uppvägas af den förmånen, att den kvinliga slöjden blefve införd i allt flere och flere skolor, hvilket skulle vara till nytta och glädje för månget hem. Jag vågar därför, herr talman, vördsamt anhålla om bifall till den af mig väckta motionen.

Med herr Grundell förenade sig herrar *Laurell, Holmlin, Andreasson, Baas, Olsson* i Tyllered, *Johansson* i Stensjö, *Jönsson* i Färeköp, *Centerwall, Olsson* i Sörnäs, *Hasén* och *Bengtsson* i Häradsköp.

Vidare yttrade:

Herr Björck: Denna fråga kan visserligen tyckas vara af liten betydelse, men så är dock icke förhållandet. Jag tror, att den är djupt ingripande i allmogens lif, och att det är af stor betydelse, att slöjdundervisningen för flickor blir på ett tillfredsställande sätt ordnad. Vi hafva sett, att stora summor äro anslagna för att befordra denna sak; men en stor del af dessa summor hafva icke kommit till användning, därför att vilkoren för anslags

erhållande varit sådana, att många skolor icke kunnat uppfylla dem. Detta är mycket illa; och jag anser icke, att detta förhållande bör fortgå. Följden blir, såsom herr Grundell sagt, att den qvinliga slöjden kommer i förfall. Men detta är en mycket allvarsam sak. Allmogens flickor blifva allmogens husmödrar; och för dem är det en vigtig sak att kunna ordna sitt hus så, som erfordras, och icke minst att kunna laga söndriga kläder m. m. och i allmänhet hålla huset vid magt. Jag tror därför, att vi icke få sluta ögonen för faran, att denna slöjd kan komma i förfall. Då Riksdagen en gång lemnat ett anslag för ifrågavarande ändamål, bör väl också Riksdagen se till, att så många som möjligt komma i åtnjutande deraf. Men som ställningen nu är, kan en stor del icke komma i åtnjutande af detta anslag. Detta är en sak, som jag tycker framför allt bör ligga denna kammare om hjertat, denna kammare, som skall bevaka allmogens intressen. Jag ber därför att få instämma med herr Grundell i hans yrkande.

*Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.
(Forts.)*

Herr Hammarlund: Jag skall be att få uttala mina sympatier för den föreliggande motionen. Redan år 1894 hade jag tillfälle att yttra mig i denna fråga. Då antogos de nu gällande bestämmelserna angående gossarnes slöjdundervisning. Vid behandlingen af denna fråga här i kammaren uttalade jag mina betänkligheter mot de bestämmelser, som då ifrågasattes rörande undervisningstiden för goss-slöjden, och en förmodan, att här i denna kammare snart nog skulle komma fram motioner, åsyftande ändringar i dessa bestämmelser.

1896 antogos liknande bestämmelser med afseende å undervisningstiden för flickornas slöjd.

Enligt dessa nu gällande bestämmelser är det så, att, om i en folkskola läraren har att undervisa både folkskolans och småskolans barn och han har folkskolans barn under t. ex. 5 månader och småskolans under tre månader af året, så erhålles statsbidrag till slöjd-undervisningen, om undervisningstiden är bara 5 månader, blott slöjden har pågått »under» — som det heter — »hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden». Men är deremot så, att församlingen har sitt folkskoleväsende väl ordnadt och hvarje barn undervisas 8 å 9 månader om året 30 timmar eller derutöfver i veckan, då äro bestämmelserna så stränga, att det fordras ovilkorligen alla dessa 8 månader för att få statsbidrag. Sålunda komma de församlingar, som hafva sitt folkskoleväsende bättre ställdt, i mer ogynsam ställning med afseende å detta statsbidrag, än de församlingar, som hafva sitt folkskoleväsende sämre ordnadt. Detta synes mig vara en ganska stor oegentlighet.

När nu motionären ifrågasatt en ändring i detta förhållande, har han beklagligtvis tänkt endast på flickornas slöjdundervisning, och har gjort detta uteslutande med tanken på de svårigheter och olägenheter, som uppstå för att få lärarinnor under alla dessa 8 månader. Jag tror dock icke, att man bör taga så stor hänsyn till lärarinnornas bekvämlighet, ty de äro till för skolan och icke tvärt om. Men det finnes andra och vigtigare omständigheter, som efter mitt förmenande tala för att ej vara fullt så sträng, som enligt det

*Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.
(Forts.)*

nuvarande stadgandet. Och det är svårigheten att på vissa ställen på landsbygden — och särskildt på de ställen, der folkskoleundervisningen pågår 8 à 9 månader om året — uppehålla denna undervisning *under den mörkare årstiden*. Då måste anordnas konstgjord belysning, och barnen måste gå hem i mörkret. Detta är en ganska stor svårighet, som föräldrarne icke vilja utsätta sig för, och detta har gjort, att de dragit sig för att anordna slöjdundervisning.

Utskottet har emellertid rätt deri, att en »på erfarenhet grundad öfvertygelse om behöfligheten af förändring i nu gällande bestämmelser ännu icke kunnat vinnas». Herr von Friesen har mycket riktigt utvecklat detta samt framhållit, att, innan man gör en ändring, man måste ha fullt klart för sig ej blott behöfligheten af ändringen, utan ock huru beskaffade de nya bestämmelserna lämpligen böra vara.

Härtill kommer, att, när en ändring skall göras, den bör omfatta icke blott flickornas, utan äfven gossarnes slöjdundervisning. Det synes mig nemligen lämpligt, att man har såvidt möjligt likadana bestämmelser för såväl det ena som det andra slaget af undervisning.

I förhoppning att, sedan en närmare erfarenhet på detta område vunnits, en motion skall framkomma, begärande en ändring för såväl gossarnes som flickornas slöjdundervisning med afssende å tiden, skall jag nu, herr talman, icke göra något yrkande.

Herr Persson i Rinkaby: Jag skall be att få instämman i den siste talarens anförande, och i fall han icke redan yttrat sig i den riktning han gjort, hade jag ämnat till fullo instämman i motionen.

I denna fråga, som för landsbygden är af ganska stor vikt, är förhållandet lyckligtvis det, att alls inga särskilda kostnader och utgifter för staten erfordras, så att i den vägen behöfver man icke hysa några betänkligheter, utan det gäller endast en obetydlig förändring i tiden för slöjdundervisningen. Det är nemligen så, att på flera ställen på landet de lokala förhållandena hindra att fortsätta med undervisningen hela 8 månader af året, och församlingen går i så fall miste om statsanslaget till slöjden. Genom en sådan begränsning, som här är i fråga, kan man likväl vara öfvertygad, att skolråd och församlingar skulle finna det angeläget, att undervisningen blefve upprätthållen så lång tid som möjligt, då de sjelfva vanligen betala en god del till slöjdundervisningen. Jag tror således icke, att statsanslaget skulle missbrukas i någon mån, om än tiden för undervisningen något inskränktes.

Med anledning af hvad herr Hammarlund nu yttrade, skall jag emellertid icke tillåta mig att göra något yrkande.

Herr von Friesen: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag hufvudsakligen af de skäl, som jag redan i förra punkten omnämmt.

Af hvad den ärade talaren på hallandsbänken yttrade, tycktes framgå, att han ansåg, att statsutskottet icke vore tillräckligt månt om den qvinliga slöjdundervisningen. Men det är väl alldeles tvärt om, att statsutskottet är mer månt om den qvinliga slöjdundervis-

ningen, än motionären; ty statsutskottet vill ju ha slöjdundervisning 8 månader om året, då motionären endast vill ha 6.

Nu har motionärens förnämsta skäl varit, att undervisningen i slöjd för flickor meddelas af småskolelärarinnor, och att de i allmänhet icke — säger han — bo inom de kommuner, der de hafva sin verksamhet.

Det är dock att märka, att småskolelärarinnorna numera efter den sista förordningen ha fri bostad och vedbrand. Om de då vilja ha hela 6 månaders ferier om året, är det deras sak, men icke bör det få inverka på den tid, under hvilken den qvinliga slöjdundervisningen skall ega rum.

Att anslaget under det första året af författningens tillämpning ej utgått med den siffra, till hvilken det är uppfördt i staten, det tycker jag bevisar bra litet. Man kan ju afvakta ett par år till, så får man se, hur det går. Jag undrar, om icke anslaget då skall blifva mycket öfverskridet. Det är den tanken, som inom statsutskottet har gjort sig gällande.

Nu har här sagts, att statsutskottet icke denna gång skulle satt frågan i samband med goss-slöjden. Emellertid har statsutskottet anfört det pedagogiska skälet, att man vill hafva denna undervisning samtidigt med undervisningen i öfriga ämnen, alldeles samma skäl, på grund hvaraf undervisningen i goss-slöjd skall pågå hela undervisningstiden för folkskolan. Det är der beröringspunkten är emellan förordningen angående den qvinliga slöjden och den om goss-slöjden.

För öfrigt kan det mycket väl ifrågasättas att, om ändring göres uti båda förordningarna i fråga om både qvinlig slöjd och goss-slöjd — i afseende hvarå jag icke vill uttala någon bestämd åsigt — det bör tagas i öfvervägande, huruvida anslaget från staten bör utgå med samma belopp som nu, eller i proportion till tiden. Ty det är väl gifvet, att en lärarinna, som undervisar 8 månader 4 timmar i veckan, bör hafva större ersättning, än den som undervisar 6 månader om året 4 timmar i veckan. Och är det en naturlig sak, bör också statsbidraget i förra fallet vara större än i det senare.

Frågan är af mycket stor vikt, och jag är motionären tacksam, därför att han upptagit denna fråga och därför att han i detta fall — såsom alltid i sina förslag — har praktisk hänsyn. Men jag tror, att det ej vore välbetänkt att nu så hastigt göra en ändring i den gällande förordningen. Hade det varit fråga om en skrivelse till Kongl. Maj:t angående en ifrågasatt ändring, då kunde saken ställt sig annorlunda; men att nu på rak arm besluta en ändring i en bestämmelse, frigjord från andra bestämmelser, det synes mig icke vara välbetänkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Jag skall be att få bifoga några få ord. Jag är i hufvudsak förekommnen af den siste årade talaren.

Herrarne få icke finna det underligt, att en sådan här författning rörande folkskoleväsendet stundom befinnes på en eller annan punkt verka något ogynsamt, ty förhållandena äro verkligen så vidt skilj-

*Angående
anslag för
anordnande
af qvin-
lig slöjd.*
(Forts.)

Angående
anslag för
anordnande
af kvin-
lig slöjd.
(Forts.)

aktiga på olika orter, att det är omöjligt att med äfven den bästa omtänksamhet kunna se alla vexlande intressen till godo. Jag har verkligen genom herr Grundells motion kommit närmare under fund med vissa saker, som jag ej haft så fullständig kännedom om. Jag har väl vetat, att småskolelärarinnor i stor mängd användas som slöjdlärarinnor, men jag har knappt trott, att de på vissa håll utgöra en så öfvervägande del af slöjdlärarinnorna.

En sak, som äfven varit för mig mindre känd, är att dessa småskolelärarinnor under sin egen ferietid så ofta äro bosatta på annan plats, än den der de hafva sin verksamhet.

Hvad beträffar den saken, att det blifvit besparingar på anslaget under det gångna året, är det någonting som ej bör göra herrarne oroliga. Ty det minnes jag ganska väl ifrån de dagarne, då jag höll på med den proposition till Riksdagen, som ligger till grund för den kungörelse, hvarom här talas, att det verkligen var att se sig noga för, att det icke skulle blifva allt för öfverväldigande kostnader för statsverket. Utan att göra några beskyllningar, vill jag äfven framhålla, att det stundom förekommer försök att otillbörligt skaffa sig fördelar från detta anslag liksom från andra anslag, som utgå till folkskoleväsendets särskilda behof.

Jag tror äfven jag — ehuru jag gerna erkänner på grund af hvad jag hört och läst i denna sak, att icke allt är så bra som det borde vara — att det dock är bäst se tiden an. Ty det är farligt att röra vid enskilda bestämmelser, de sammanhänga ofta så nära med andra.

Herr Grundell: Då det återstår så mycket af detta betänkande att behandla, skall jag icke upptaga kammarens tid med något längre anförande, hvilket enligt min åsigt vore ogrannlaga. Men jag kan ändå icke underlåta att med några få ord vända mig mot de ärade talare, som nyss haft ordet.

Det framhölls af herr Hammarlund och äfven af herr von Friesen, att man icke hufvudsakligen får se på lärarinnornas bekvämlighet; och herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nämnde, att han först af min motion förnummit, att en stor del af småskolelärarinnorna icke skulle vara boende inom sina kommuner. Det har jag aldrig sagt. Ty om statsutskottets ledamöter behaga erinra sig, huru det står i min motion, så skola de finna, att jag der säger, att många af dessa lärarinnor måste tillbringa sin *ferietid* på andra ställen än der deras skolor äro belägna. Herrarne kunna väl lätt tänka sig, att dessa ogifta kvinnor, som ofta bo långt aflägsset från gårdarne, och som hafva anhöriga på andra ställen, icke tillbringa sin ferietid hemma, vare sig under vintern eller under sommaren. Då vistas de hos sina anhöriga, och då är det ju tydligt, att man icke kan finna det annat än orimligt, om dessa lärarinnor enkom för att undervisa i slöjd 4 timmar i veckan skulle nödgas begifva sig tillbaka till skolan en månad, innan den andra undervisningen börjar, eller kvarstanna på stationen en månad efter det den upphört. Det är detta jag i min motion framhållit, och det synes mig vara rätt betecknande för ställningen.

Herr von Friesen sade, att statsutskottet visat mycket större månhet om den qvinliga slöjdundervisningen än motionären, emedan utskottet velat hålla fast vid en lärotid af 8 månader, under det jag föreslagit 6 månader. Men jag har icke sagt 6 månader; jag ber att få erinra om, att jag sagt »minst 6 månader». Jag har också ganska kraftigt framhållit — åtminstone så godt jag kunnat — att det icke vore antagligt att på sådana ställen, der undervisningen nu påginge under 8 månader, den skulle komma att inskränkas till 6 månader. Jag skall be att få anföra ett enda litet exempel för att styrka detta. I det län, jag tillhör, har i många år bidrag från landstinget utgått till qvinliga slöjdlärarinnor, och det har bestämts, att de skulle tjenstgöra minst 20 veckor för understöds erhållande. Det finnes nu exempel på, att många af dessa lärarinnor tjenstgjort 26, 28, ja 30 veckor fast de mycket väl vetat, att detta minimum af 20 veckor var tillräckligt för att få premium af landstinget.

Jag skall icke längre uppehålla tiden, utan ber fortfarande att få yrka bifall till min motion.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 27—29.

Biföllos.

Punkten 30.

I *mom a)* hemställde utskottet:

att Kongl. Maj:ts förslag att i stället för den i medicinalstyrelsens stat uppförda aföning för en öfverfältläkare anslå aföning till ytterligare ett medicinalråd ej måtte af Riksdagen bifallas.

Efter uppläsande häraf anförde

Herr von Friesen: Herr talman! Jag har i sak ingen ändring att föreslå, men formuleringen af *mom. a)* har icke blifvit fullt lycklig. Kongl. Maj:ts förslag är i själfva verket icke sådant, som här i hemställan blifvit uttryckt. Kongl. Maj:ts förslag gjordes under den förutsättning, att öfverfältläkarens aföning skulle öfverflyttas till fjerde hufvudtiteln. Denna förutsättning har nu genom Riksdagens beslut bortfallit. Således bör det här ej heta, att Kongl. Maj:ts förslag ej må bifallas, utan det bör heta, ungefär som i motiveringen, att Kongl. Maj:ts förslag är förfallet eller ej bör till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Då härom skall aflåtas skrifvelse till Kongl. Maj:t, bör Kongl. Maj:ts förslag, synes det mig, omförmälas så som det verkligen framstälts.

*Angående
anslag för
anordnande
af qvin-
lig slöjd.
(Forts.)*

Jag hemställer därför, att mom. a) måtte erhålla följande till formen förändrade lydelse: »att Kongl. Maj:ts förslag att, i händelse aflöning för öfverfältläkaren uppföres å fjerde hufvudtiteln, hvad om honom förekommer i medicinalstyrelsens stat uteslutes och i stället anslås aflöning till ytterligare ett medicinalråd, så att staten i den del, som angår aflöningen för medicinalstyrelsens ledamöter, erhåller den i statsrådsprotokollet angifna lydelse, icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda».

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll det af herr von Friesen framställda förslag.

Mom. b).

Bifölls.

Punkten 31.

*Angående
kostnaden
för vård af
medellösa
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.*

I särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner hade i fråga om understöd åt sinnessjuka föreslagits, *dels* (i motion n:o 53) af herr *J. G. Hazén*, att Riksdagen måtte besluta skrifvelse till Kongl. Maj:tt med begäran om utredning och förslag rörande statsbidrag till förbättrad vård åt sådana ekonomiskt vanlottade sinnessjuka och idioter, hvilka stode utanför den statshjelp, som lemnades genom hospital, asyler eller bildningsanstalter för sinnesslöa; *dels ock* (i motion n:o 77) af herr *P. Jönsson* i Färeköp, med hvilken herr *Per Ersson* i Vestlandaholm instämt, att Riksdagen måtte, för åvaga-bringande af nedsättning i afgiften för patienter i tredje klassen å anstalt för sinnessjuka till hälften af dess senast fastställda belopp för medellösa och de mindre bemedlade, som styrkte sig af sådan nedsättning vara i behof, höja förslagsanslaget under 8:de hufvudtiteln till hospitals underhåll med ett belopp af 250,000 kronor.

Under *mom. a)* hemstälde nu utskottet, att herr Hazéns ifråga-varande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning häraf anförde:

Herr Hazén: Mina herrar! Vördsammast ber jag att med några ord få göra en erinran om min motion.

Som herrarne behagade finna, har jag med densamma äsyftat en skrifvelse till Kongl. Maj:tt med begäran om utredning och förslag i syfte att vinna statsbidrag till förbättrad vård åt sådana sinnessjuka och idioter, som stå utanför den statshjelp, som beredes genom hospital, asyler eller bildningsanstalter för sinnesslöa.

Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka mitt förslag. Hufvudmotivet dertill torde väl ligga inneslutet i denna punkt: »Att emellertid, såsom herr Hazén förordat, med statsmedel bidraga till de sinnessjukas vård i hemmen synes utskottet betänkligt, enär man härigenom i fattigvårdshänseende komme att beträda en förut okänd

väg. Ja, det må vara sant, att denna fråga något berör fattigvårdsförordningen; det kände och visste jag, då jag affattade motionen, och jag har äfven i motionen uttalat detsamma. Men denna förordning är väl lika litet som någon annan förordning oföränderlig; och i öfrigt må man komma i häg, att den icke minst på detta område befinnes vara en regel med ganska stora undantag.

Tänka vi på *de i egentlig mening sinnessjuka*, så har staten för en del af dem gjort ganska stora uppoffringar — för den del nemligen, som vunnit inträde på hospital eller asylor. Och äro de mindre bemedlade, har ju staten på ett särskildt sätt trädt emellan, enär kostnaden för dem inskränkes endast till utgifterna för födan. Nu är det ju sant, att denna kostnad kan, äfven den, för de mindre bemedlade såsom ock för kommunerna kännas ganska dryg; så att enligt min mening ganska befogade motioner vid denna riksdag framkommit om vinnande af ytterligare lindring här vid lag. Jag tror, att all lindring, som kan vinnas på detta område, är högst önskelig, enär omkring denna fråga röra sig, icke minst hos oss på landsbygden, så många högst svåra och behjertansvärda omständigheter. Men det oaktadt är det säkert, att de sistnämnde nödstälde befinna sig i en ganska gynnad ställning gent emot likartade nödstälde, som stå utom hospitalen eller asylerna. De äro hänvisade till sina egna tillgångar eller kommunens omvårdnad; och för dem gäller det ej blott kostnaderna för föda, utan äfven kostnaderna för husrum, kläder och i öfrigt för en ganska besvärlig vård.

Och öfvergå vi vidare till att tänka på *idioterna eller de sinnesslöa*, så finna vi äfven här, att för en del af dem staten trädt emellan, nemligen för dem, som befinnas bildbara. Men ett barn, som *icke* finnes vara bildbart, det står utanför statens hjälp. Är det så att detta barn är utfattigt, träder ju kommunen emellan, och det blir väl på den vägen någon råd. Men här finnas många mindre bemedlade hem, der likartad nöd förefinnes, men der man för sin nöd icke egentligen kan vända sig till fattigvården och på den göra anspråk, utan der man är med kamp och nöd hänvisad till egna torftiga hjälpkällor. Jag skall be att få belysa detta med ett exempel ur rena verkligheten. I min hembygd är en aktningssvärd hemmanssegare, som sitter på ett litet hemman, med tryckt ekonomi och många barn och bland dessa barn två, som äro sinnesslöa. För det äldsta af dessa barn, en gosse, gjordes ansökning om inträde å Smålands idiothem, men på grund af läkares utlåtande befans han ej vara fullt bildbar och kunde således ej der intagas, utan måste stanna hemma. Hade barnet fått komma dit, hade det erhållit både statens och landstingets hjälp och tillika fått hjälp af kommunen, men nu blef det helt och hållet hänvisadt till det torftiga hemmet, som ju har, förutom alla andra besvär, som dermed sammanhänka, äfven den mödan att söka i den mån, det är möjligt, utbilda barnet. Och den gossen är icke den ende, utan om herrarne börja ransaka, huru det förhåller sig, torde det finnas många fall, der likartade förhållanden råda.

Verklig nöd är alltså här för handen. Utskottet säger visserligen: »Den väg, staten synes böra följa för afhjelpande af de brister, som må förefinnas med afseende å sinnessjukes vård, är deremot enligt

Angående
kostnaden
för vård af
medellösa
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.

(Forts.)

*Angående
kotsnaden
för vård af
medellösa
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.*

(Forts.)

utskottets mening att genom auordnande af, så vidt nödig sparsamhet medgifver, erforderligt antal hospital och asyler bereda dem, som deraf äro i behof, tillfälle att å sådan anstalt erhålla vård.» Ja, detta är ju ett godt löfte så att säga och en vacker utsigt, men en utsigt, hvares förverkligande torde ligga i en ganska aflägsen framtid, allra helst om man besinnar, att för några år sedan åtminstone ställningen var sådan, att näppeligen mer än $\frac{1}{6}$ af rikets sinnessjuka och idioter var föremål för här åsyttad statsvård. Jag tror, att här är ett område, der hjälp behöfves och der hjälp behöfves *snart*, på hvad sätt eller på hvilken väg den än skall beredas.

Då jag med motiv, hemtade ur verkligheten, affattade min motion, så visste jag nog, huru litet en enskild motionär här kan uträtta; och jag visste, att det ej var annat än att så att säga kasta ett frö på hälleberget. Men jag tänkte ändock så här: när statens tillgångar äro så stora och när den ena siffran efter den andra kommer till i divisorn, och alla corpser så att säga nu samlas kring statens rikt gifvande näringskälla, så torde det vara på sin plats att äfven i divisorn åtminstone påminna om denna corps, som — huru man än talar och säger — helt visst är den hjälplösaste af alla, hvars talan man här kan föra. Jag har velat i kammarens välvilliga och benägna hägkomst innesluta denna grupp; och särskildt vill jag i kammarens hägkomst och i dess på alla områden så stora filantropiska känsla innesluta sådana ekonomiskt vanlottade sinnesslöa barn, som icke äro bildbara. Ty dessa stå utanför den statshjelp, som tillkommer idiothemmen; de stå också utanför den statshjelp, som kommer alla barn till del genom folkskolebildningen. Dessa barn äro därför utan all fråga statens mest vanlottade styfbarn, och de hem, der dessa barn finnas — särskildt de mindre bemedlade hemmen — höra helt visst till dem, der nöden och bekymren äro som mest tryckande, så att, om man skall taga fram och jmföra olika corpser och grupper af vanlottade i vårt land, det ej torde vara någon, som är så egnad som denna att uppväcka medkänsla i vårt hjerta.

Ehuru jag således för min del finner denna fråga synnerligen behjertansvärd och är förvissad, att herrarne skola göra detsamma, vågar jag dock icke efter den utgång, som frågan fått i utskottet, göra något yrkande, utan jag har blott velat med dessa enkla ord rekommendera den tanke och det syfte, som ligger till grund för min motion, i ändamål att denna fråga måtte i en eller annan form föras framåt till en djupgående, praktisk och för de fattiga hemmen och de vanlottade barnen lycklig lösning, och att denna lösning måtte komma så fort som möjligt. Icke tror jag, att vi kunna utsträcka våra önskningsmål så långt, att vi kunna tänka på att få ett tillräckligt antal asyler, ty detta vore att skjuta frågans lösning så långt fram i tiden, att en stor skara af de barn, som redan nu behöfva denna hjälp, komme att stå utanför densamma. Jag hoppas, att äfven på detta område rättvisa och barmhertighet skall komma dem till del, som genom omständigheternas magt ännu äro nästan förbisedda.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Vid föredragning vidare af *mom. b)*, deri utskottet hemställt, att herr Jönssons motion icke måtte vinna Riksdagens bifall, begärdes ordet af

*Angående
kostnaden
för vård af
medellösa
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.*

(Forts.)

Herr Ersson i Vestlandaholm, hvilken inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: Då jag underskriifvit den af herr Jönsson väckta motionen och derjemte antecknat mig som reservant mot utskottets betänkande rörande densamma, så skall jag be att med några ord få angifva de skäl, som därför för mig varit bestämmande.

Vid sistlidne riksdag väckte herr Jönsson motion i samma ämne, då utskottet såsom skäl för sitt afslag, hvilket ock blef Riksdagens beslut, bland annat anförde, att staten hvarken kunde eller borde befria kommunerna från hvarje kostnad för dessa patienter; men då statens intresse dock kräfde, att sådana samhällsmedlemmar, som till följd af sinnessjukdom vore för allmänna säkerheten vådliga, blefve å hospitalsinrättning vårdade, kunde det ifrågasättas, huruvida icke staten borde på ett kraftigare sätt än hittills medverka för dessa intressens tillgodoseende. Efter ett sådant uttalande må man icke förundra sig öfver, att motionären i år har återkommit med motionen, synnerligast som han i år föreslagit nedsättning i afgiften för patient i tredje klassen å anstalt för sinnessjuka till hälften af dess senast fastställda belopp för medellösa och de mindre bemedlade, som styrka sig af sådan nedsättning vara i behof. Här af följer, att nedsättningen icke gäller allenast fattighjon, utan äfven arbetare af alla klasser och andra, som, förutan en så svår hemsökelse, ej kunde försörja sig och de sina utan mellankomst af kommun, landsting eller stat. Utskottets motivering för afslag å motionen vid denna riksdag är hufvudsakligen den, att genom nedsättningen kommunerna skulle erhålla för stor lindring i afgiften, och statsverket därför få motsvarande ökade kostnad för tredje klassens patienter. Ja, det är ju gifvet, att staten härför skulle få ökad kostnad och kommunerna lindring i afgiften, men det finnes andra mera talande skäl för bifall till motionen, hvilka jag skall be att få påvisa, ehuru äfven de ej torde vinna något afseeende. När fall af sinnessjukdom inträffar i en familj, som icke kan hänföras till kategorien understödstagare, men som har så begränsade tillgångar att den svårigen kan afvara så stort belopp, som erfordras för att under åratals bekosta hospitalsvård för den sjuke, hvad blir då följden? Jo, att den sjuke, så länge möjlighet förefinnes, kommer att vårdas i hemmet, ehuru han *der* icke kan få den läkarevård och den behandling, som en sådan olycklig i första hand så väl behöfde; vidare kan det inträffa och har inträffat, att vansinnet tilltager så, att den sjuke i flere afseenden kan bli vådlig för den allmänna säkerheten och därför måste vårdas af flere personer eller ock instufvas som ett djur i något enskildt rum, för att icke säga bur, för att han må hindras att göra skada.

Fattigvården har här, så vidt jag kan förstå, ingen direkt skyldighet att ingripa, då det i fattigvårdsförordningens 1 § heter: »Befinnes minderårig eller den, som i följd af ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärfva

*Angående
kostnaden
för vård af
medellose
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.*
(Forts.)

hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras, sakna egna medel samt underhåll och vård af annan, då skall nödortftig fattigvård honom lemnas.» Häråf framgår, att det är först sedan familjen blifvit så utblottad, att den kommer under kategorien »understöds-tagare» som den kan hänvända sig till fattigvårdsstyrelsen för erhal- lande af hjelp. Som motionen nu är affattad, så skulle kommunen få vidkännas fattigvårdstungan, då det rörer fattighjon, hvilken tunga enligt motionärens förslag skulle belöpa sig till 91 kronor och 25 öre för år, hvilket belopp i det närmaste utgör medelvärdet af så kallad hel fattigvårdsafgift på landet. Då nu härtill kommer, att lands- tingen, till stor välsignelse för länens invånare, ombesörja upp- förande af lasarett för mottagande af sådana sjuka, som icke lämp- ligen kunna vårdas i hemmen, så borde det vara statens pligt att uppföra ett tillräckligt antal hospitaler för mottagande och vård af sinnessjuka mot föreslagen nedsatt afgift, ty sinnessjukdom är obe- stridligen en af de svåraste sjukdomar, som hemsöka menskligheten, och dertill af sådan art, att staten, kraftigare, än hittills skett, bör ingripa och bereda dessa olyckliga en drägligare tillvaro. Herr talman! På grund af hvad jag nu anfört, yrkar jag afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Krakerud och *Olsson* i Frösvi

Vidare anförde:

Herr *Jönsson* i Färeköp: Då jag i fjol framlade min motion i samma ämne, svarade utskottet på ett synnerligen vänligt och till- mötesgående sätt. Jag fattade detta så, som att här skulle finnas något hopp, att Riksdagen skulle vilja vidtaga några åtgärder i den af mig angifna riktningen. Men så har ej skett. Jag har nu blott begärt, att staten skulle bidraga med endast hälften af den afgift, som är i fråga, men härpå svarar utskottet tvärt nej. Visserligen hän- visar utskottet till landstingen och förmenar, att landstingen böra göra något här vid lag. Ja, visserligen, men den utvägen hade vi troligen kännedom om redan förut, ty i flera år har man i lands- tingen väckt motioner om bidrag till afgiften, och — enligt hvad jag har mig bekant — är det också tre landsting, som lemnat dylikt bidrag, nemligen Malmöhus läns, Upsala läns och Kristianstads läns landsting. I det sistnämnda har jag sjelf varit motiouär, och jag har der lyckats få ett bidrag till den nämnda afgiften för sinnessjuka af 10 öre beviljad. Men detta tror jag icke att man lyckas utverka öfverallt, i det att landstingen här vid lag stält sig ganska afvisande. Så svarade man mig i flera år, då jag i mitt landsting väckte motion i frågan, att detta vore statens ensak. Detta var hela landstingets enhälliga mening, fastän detsamma nu, som sagdt, i viss mån biträdt mitt förslag.

Min mening var ju att få denna tunga fördelad på så stor bärvidd som möjligt, och då ansåg jag rätt, att staten skulle öfvertaga denna afgift i dess helhet eller åtminstone hälften af densamma. Då man säger, att landstingen skola träda emellan för de sinnessjuka, får

man väl tänka på, att dessa ju hafva lasaretten att underhålla, hvilket föranleder betydliga kostnader. I de flesta fall hafva lands-tingen ingen annan inkomst än den skatt, som direkt utdebiteras. Staten deremot har inkomster ej blott direkt, utan äfven i betydande mån indirekt. I alla fall anser jag, att staten verkligen bör öfvertaga denna börda. Ett nära sammanhang förefinnes här mellan denna fråga och fattigvårdsförordningen, som jag anser långt ifrån ofelbar. Den har tvärtom i vissa afseenden öfverlevvat sig sjelf. Derom vittna åtminstone de många prejudikat, som finnas anförda i fattigvårdsförordningen snart sagdt vid hvarje paragraf af densamma. En förändring bör följaktligen göras, och med hänsyn till de förhållanden, som här vid lag råda, anser jag, att staten bör träda emellan.

Mycket skulle kunna sägas om den här saken och om alla de olyckliga och vidtgående följder, som sinnessjukdomen vällar — jag räknar den snarare som en svårare olycka än som en vanlig sjukdom i egentlig mening. Men detta lärer väl i viss mån vara allmänt känt, och jag skall därför icke uppehålla tiden längre, utan nöjer mig med att yrka bifall till motionen.

Herr Larsson i Mörtlösa: Största svårigheten för kommunerna är just att skaffa plats å hospital för dessa olyckliga varelser, och väntetiden är i vanliga fall den dyraste.

När en kommun väl fått in en vansinnig å hospital, så slipper den att betala mer än 50 öre pr dag, hvilket för hela året gör 182 kronor.

Enligt Sveriges officiella statistik angående kommunernas fattigvård och finanser framgår, att högsta kostnadssumman för ett fattighjones fulla försörjning uppgår i åtskilliga län — till och med i det största antalet län — till 180 kronor, och att medeltalet af kostnaden för ett fattighjones fulla försörjning uppgår till 93 kronor.

Det skulle således bli billigare att ha en vansinnig på hospital än att gifva den full fattigförsörjning, om man bifölle motionärens förslag. Jag hemställer, om det kan anses billigt, att staten, då den nu lemnar så väsentliga bidrag till underhåll af dessa vansinniga och den dessutom skall bestrida de betydliga kostnaderna för byggnader m. m., skall ytterligare ikläda sig utgifter för dem i form af högre underhållskostnader. Jag ber för den skull att få yrka bifall till hvad statsutskottet här hemställt.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! För min del är jag mycket lifligt intresserad för det mål, som den ärade motionären här har sökt att vinna, och jag sökte också i statsutskottet försvara motionärens förslag. Men jag måste dock erkänna, att redan förra årets statsutskott uttalade en sanning, då det sade: »Snarare syntes någon lindring i underhållsskyldigheten för dylika patienter böra beredas de enskilda personer, hvilka befunne sig i knappa omständigheter utan att dock på grund af fattigdom ega berättigade anspråk på kommunens hjälp.»

Jag vill visst icke förneka, att detta underhåll kan vara betydande äfven för kommuner, men i alla händelser har kommunen

Angående kostnaden för vård af medellösa och mindre bemedlade sinnessjuka.
(Forts.)

Angående
kostnaden
för vård af
medellöna
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.

(Forts.)

större bärkraft, då det är fråga om dessa utgifter, än enskilda personer, som så att säga stå på gränsen till befogenheten att åtnjuta fattigunderstöd, men dock icke kunna komma i åtnjutande deraf.

Statsutskottet har gifvit kongl. stadgan angående sinnessjuka den tolkningen — och jag vill icke afgöra hvem som i detta fall har rätt, motionären eller statsutskottet — att de patienter, som få tagas in på tredje klass, endast äro sådana, som sjelfva sakna tillgång att betala för sig, och följaktligen skulle ett bifall till motionärens förslag icke komma dem till godo, som jag anser vara i största behof deraf.

Det heter i den åberopade stadgans 32 §: »till *andra* klassen: de, som vårdas å allmän afdelning och för hvilka betalas kostnaden för föda, gång- och sängkläder samt bevakning; och till *tredje* klassen: de, som i afseende å förmånerna äro likstälde med sjuke af andra klassen, men sakna tillgång att erlægga afgift i samma klass, och för hvilka betalas kostnaden endast för föda.»

Vore det nu så, att jag vore öfvertygad, såsom motionären synes vara, att äfven sådana, som sjelfva betala, skulle kunna hänföras till tredje klassen, skulle jag vara den förste att yrka bifall till motionärens förslag. Men då motionären redan vid förra årets riksdag fick erfara, hvilken tolkning statsutskottet gifvit åt denna stadga, så anser jag det vara en brist att motionären icke rättat sig derefter, äfven om han sjelf hade en annan uppfattning, som han ansåg riktig. Ty om motionären denna gång kommit med en motion, gående i den riktning att omfatta äfven dessa, som så att säga stå på gränsen, skulle statsutskottet svårligen kunnat komma ifrån att tillstyrka bifall till motionen. Men då motionären icke det gjort, nödgas jag för min del yrka bifall till statsutskottets förslag, fast jag icke gör det med glad mod, utan tvärtom med svidande hjerta.

Herr von Friesen: Herr talman! Det är ju tydligt, att motionären tänkt sig, att som tredjeklasspatienter å hospitalen skulle kunna intagas äfven mindre bemedlade, som styrkt sig af sådan nedsättning vara i behof. Nu upplystes i statsutskottet, att det icke går att få in i tredje klassen på hospitalen andra än sådana, som äro föremål för fattigvård. Om motionärens förslag hade afsett, att dessa mindre bemedlade, som icke äro föremål för fattigvård, skulle få intagas i tredje klass, då hade det varit en motion, som enligt min tanke varit ganska behjertausvärd. Men att nu för dem, som redan ha en nedsättning i afgiften till 50 öre om dagen, ytterligare nedsätta densamma på statens bekostnad, synes mig icke vara välbetänkt, åtminstone icke i det läge, i hvilket hospitalsfrågan för närvarande befinner sig. Man måste väl medgifva, att den största olägenhet, som så väl enskilde som kommunerna hafva af de sinnessjuka, är, att de icke få in dem på hospital annat än efter mycket lång väntan. Det första, som staten bör göra, det är väl då att bygga nya hospital. Nog är den nu nämnda olägenheten för kommunerna ojemförligt mycket större än att behöfva betala 50 öre om dagen, i synnerhet som allt mer och mer, såsom redan också påpekats, fattigvårdskostnaden i allmänhet per dag närmar sig detta belopp af 50 öre. Och det vore

ju orimligt, att kommunerna för hospitalsvård af dessa sinnessjuka fattiga skulle betala mindre än för andra fattiga hemma i kommunerna.

Nej, det som är det svåra för kommunen det är, att den så länge måste behålla de sinnessjuka, och då kostar det min sann att vårda dem. Då hjälper man sig icke undan med 50 öre om dagen, utan då går det upp till 2 å 3 kronor för en lämplig vård af den sjuke.

Om man nu i stället för att anslå ett så stort belopp, som här erfordras eller 250,000 kronor — det är detta belopp motionären begär — ansloge detsamma till hospitalsbyggande, skulle man göra kommunerna en ojemförligt mycket större tjänst än genom att bifalla motionärens förslag.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Jönsson i Färeköp: Herr talman! Jag hör nu att det, teoretiskt taget, ej skulle vara möjligt att få mindre bemedlade sinnessjuka, som icke åtnjuta fattigunderstöd, intagna i tredje klassen å hospital. Men i verkligheten går det mycket väl för sig — derpå kan jag anföra många, många lefvande exempel. Det är alldeles säkert, att i hospital finnes intagna många sådana; och jag skulle kunna visa detta genom utdrag af handlingar, som jag har i min ego. Men då det ej lönar mödan att tvista i denna sak, skall jag icke vidare tala derom.

Det må emellertid tillåtas mig att påpeka, att år 1889 väcktes här i Andra Kammaren en motion i precis samma syfte som den nu föreliggande. Då beslöt Riksdagen aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i ändamål att åstadkomma en ned-sättning med hälften i nu ifrågavarande hospitalsafgift. Men denna skrifvelse har aldrig kommit åter i något svar från Kongl. Maj:t; och utskottet har ej heller, hvarken i fjol eller i år, talat något om densamma.

Jag anser således, att sådana sinnessjuka, hvarom här är fråga, otvifvelaktigt kunna intagas såsom tredje klassens patienter på hospital; och jag tror att nu gällande författning i sjelfva verket icke lägger några hinder i vägen deremot. Ty i så fall äro redan olagligheter begångna på många ställen.

Jag fortfar att yrka bifall till motionen.

Herr Göransson: Herr talman! Sedan jag begärt ordet, har jag nästan helt och hållet blifvit förekommen af en talare på stockholmsbänken, nemligen herr von Friesen.

Vill man taga statens offervillighet i anspråk i förevarande fall, tror jag, att man bör göra det på ett annat sätt, än motionären här föreslagit. Så länge vi enligt den statistik, som åberopas i utskottets betänkande, ha 8,610 personer som äro sinnessjuka, men plats å hospital endast finnes för 2,821, anser jag, att man i annan riktning bör taga statens hjälp i anspråk. Det ändamålsenligaste vore, att staten droge försorg om byggande af flera och större hospital, så att nödig vård der kunde beredas de sinnessjuka.

Jag anser för min del — och jag vågar påstå, att jag icke är

*Angående
kostnaden
för vård af
meddellösa
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.*
(Forts.)

Angående
kostnaden
för vård af
medellösa
och mindre
bemedlade
sinnessjuka.
(Forts.)

ensam om denna åsigt, åtminstone inom den kommun jag tillhör — att det är en välgerning om man kan få in en sinnessjuk person på hospital för 50 öre om dagen, i jemförelse med att vare sig söka få honom intagen i länslasarettets däre cell eller vårda honom i hemmet.

I det län, jag tillhör, har det hänt många gånger — och det är för närvarande också händelsen — att vi hait sinnessjuka personer på länslasarettet och fått betala för hvarje sådan person 1 krona 60 öre om dagen. Der ha vi haft dem flere månader, ja halfår, innan vi fått plats för dem på hospital. Under sådana förhållanden tycker jag det är allt skäl att söka få till stånd flera hospital med ett erforderligt antal platser för våra sinnessjukes vård.

En af motionärerna har anställt en jemförelse mellan den ifråga- varande hospitalsafgiften och kostnaden för full fattigförsörjning och framhållit, att den förra vore nästan lika hög som den senare. Det torde dock kunna påstås, att det är en väsentlig skilnad mellan att vårda en sinnessjuk person, vädlig för den allmänna säkerheten, och att försörja ett fattighjon. Jag vet att det hänt, att kom- muner fått betala ända till 2 å 3 kronor per dygn för vård af sin- nessjuk i hemmet. Derfor anser jag icke den nämnda jemförelsen vara hållbar.

Huru jag än ser saken, kan jag för min del icke vara med om att nedsätta den nuvarande hospitalsafgiften förr än staten, sin pligt likmätigt, beredt nödig plats å hospital för alla sinnessjuka som be- höfva vård derstädes. Då kan det vara tid att tänka på en ned- sättning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarström: herr talman! Denna fråga, som nu före- ligger, har intresserat mig ganska länge, och jag väckte motion rörande densamma vid 1893 års riksdag. Det tillfälliga utskott, som då hade frågan om hand, tillstyrkte delvis hvad jag föreslagit. Men det föll inom Riksdagen.

Jag anser emellertid, att denna fråga bör af staten på ett eller annat sätt ordnas. Och jag har begärt ordet endast för att ansluta mig till det önskemål, som motionären här har framställt, utan att, under frågans nuvarande läge, göra något yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen gifvits å hvardera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan jemväl i denna del.

Punkten 32.

Bifölls.

I *punkten 33* hemställde utskottet:

att samtliga under åttonde hufvudtiteln uppförda ordinarie anslag, i afseende å hvilkas belopp utskottet icke i föregående punkter fram- ställt särskilda förslag, måtte för år 1899 fastställas till samma belopp som

i innevarande års riksstat; dock att i anslaget till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. måtte få göras den jemkning, som till jemnande af hufvudtitelns slutsumma kunde erfordras.

Efter uppläsande häraf anförde

Herr von Friesen: Jag skall be kammaren att få göra en formel ändring äfven i denna punkt. Om man antog den oförändrad, skulle man ju ha fastslagit äfven de anslag på ordinarie stat, om hvilka utskottet före denna punkt i betänkandet endast gjort en anmälan. Ty det heter här, att de skola godkännas alla utom dem, i afseende å hvilka utskottet framställt särskildt förslag. Det kan man icke säga vara fallet i fråga om dem, om hvilka utskottet endast gjort en anmälan. Men det är ju tydligt, att det icke kan vara meningen, att de anslag, om hvilka utskottet framdeles skall yttra sig, nu skola fastställas af Riksdagen.

Jag hemställer därför, att punkten må erhålla följande förändrade lydelse:

»att samtliga under åttonde hufvudtiteln uppförda ordinarie anslag, i afseende å hvilka utskottet icke här ofvan framställt förslag eller gjort särskild anmälan, må» — — — etc., lika med utskottets förslag i öfrigt.

Det af herr von Friesen sålunda framställda förslag bifölls af kammaren.

Punkterna 34—48.

Punkten 49.

Med tillstyrkande af hvad Kongl. Maj:t i sådant afseende föreslagit, hemstälde utskottet i denna punkt:

att Riksdagen måtte till uppförande och utrustning, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och förslag, af en ny laboratoriebyggnad för institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Upsala bevilja ett anslag af 273,561 kronor och deraf på extra stat för år 1899 anvisa ett belopp af 150,000 kronor.

I afgifven reservation hemstälde deremot herrar *Pehrson* i Törneryd, *Ersson* i Vestlandaholm, *von Friesen*, *Persson* i Stallerhult, *Erickson* i Bjersby, *Kihlberg*, *Larsson* i Mörtlösa, *I. Månsson*, *Sjö*, *Norberg*, *D. Persson* i Tällberg och *E. Olsson* i Kyrkebol, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter det utskottets hemställan blifvit uppläst anförde:

Herr von Friesen: Herr talman! Ledamöterna i statsutskottet från denna kammare ha samtliga reserverat sig mot utskottets förslag i denna punkt.

*Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.*

Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.

(Forts.)

Uti resesvationen finnas anförda de skäl, på hvilka reservanternas grunda sitt afstyrkande. Reservanternas vilja icke bestrida, att förhållandena vid den kemiska institutionen i Upsala verkligen kräva en förändring och en förbättring. Men de anse det icke vara ådagalagdt, att det behof af ökad utrymme, som verkligen förefinnes, ovilkorligen för sitt afhjelpande fordrar uppförandet af en ny byggnad för hela institutionen till så stor kostnad, som här ifrågasättes.

Visserligen ha de, som utarbetat framställningen från Upsala universitet, professorerna i kemi derstädes, sökt teoretiskt — om jag så må säga — bevisa, att förändringen icke kan på annat sätt åstadkommas. Men statsutskottsledamöterna från denna kammare, hvilka voro der på besök, kunde icke öfvertygas af denna teoretiska bevisföring. Ett faktum är, att i den ganska stora byggnad, der för närvarande den kemiska institutionen är inrymd, finnas mycket stora lokaler, hvilka äro upplåtna till tre boställsvåningar åt professorer, som äro prefekter för institutioner, som äro förlagda i denna byggnad. Det är visserligen sant, att dessa professorer för åtnjutande af boställsvåningarne hvar och en afstå 600 kronor af sin lön. Men det är ett jmförelsevis ringa belopp — ringa i jmförelse med det belopp, som här föreslås att utgå till en nybyggnad.

Vi kunde, som sagdt, icke öfvertygas af den bevisning, som här förebragts, att icke genom användande af det stora utrymme, som de tre boställsvåningarna innehålla, en väsentlig förbättring skulle kunna åstadkommas i den kemiska institutionens och öfriga till samma byggnad förlagda institutioners förhållanden. Och om ej en dylik förbättring kunde vinnas ensamt genom att anlita boställsvåningarne, så borde den kunna åstadkommas genom att derjemte uppföra en byggnad i närheten af den nuvarande institutionen. Professorerna ha deremot gjort den invändning, att man icke gerna kan gå ut i fria luften, då man skall begifva sig från den ena lokalen till den andra. Men det har synts oss, att man mycket väl kunde förbinda den nya lokalen med den gamla genom en täckt gång, så att man sluppe ifrån denna promenad i fria luften och faran att förkyla sig.

Det har alltså synts oss, att, innan man beslöt sig för ett så stort anslag som detta, man borde ha gjort ett försök att lösa frågan på ett billigare sätt. Man borde åtminstone ha försökt att utarbeta en plan för tillgodoseende af institutionens behof af ökad utrymme utan att nedlägga de dryga kostnader, som här blifvit ifrågasatta. Något sådant försök har icke blifvit gjort, oaktadt, som sagdt, det i denna byggnad finnes ett mycket stort utrymme, som för närvarande är disponerad till boställsvåningar.

Det är af dessa skäl, och icke därför att reservanternas underkänt det behof, som otvifvelaktigt förefinnes med afseende å den kemiska institutionen, som reservanternas för närvarande yrka afslag på Kongl. Maj:ts framställning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservation af herrar P. Pehrson m. fl.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Giljam: Herr grefve och talman! Tvivfels utan är det sällan som en hemställen göres till Riksdagen om häfvande af missförhållanden och afhjelpande af brister, som äro så handgripliga som de, hvilka här hafva blifvit uppvisade. Den ärade talare, som nyss hade ordet, erkände också, att förhållandena äro sådana, att hjälp måste lemnas, men han ansåg det icke ådagalagdt, att det måste ske just på det nu föreslagna och dyrbara sättet. Sällan har dock en utredning, så vidt jag kan förstå, lemnats till Riksdagen mera fullständig än den, som afgifvits i förevarande ärende, och hvad kostnaden beträffar, har i utredningen äfven lemnats tillfälle för Riksdagen att göra jemförelser med de kostnader, som i andra länder blifvit nedlagda på dylika kemiska byggnader, och af denna framställning torde mer än väl framgå, att det begärda beloppet 273,561 kronor icke är något i förhållande till ändamålet så utomordentligt stort.

Utredningen innefattar, såvidt jag kan förstå, icke blott en teoretisk vederläggning af den utväg, som reservanterna här förordat, utan det är en mycket praktisk och handgriplig gensaga. Det har af reservanterna antyds, att boställsvåningarna skulle i första hand kunna användas. Jag vill icke förneka, att teoretiskt låter detta mycket bra, men om det praktiskt låter lika lätt genomföra sig, lemnar jag derhän. Jag hör verkligen till dem, som anse, att professorer i sådana ämnen som fysik och kemi måste bo i närheten af sina särskilda arbetslokaler, emedan de kunna derigenom inbespara många annars förspilda stunder samt kunna gå och komma till sitt arbetsrum många gånger på dagen, sent om aftnarna och tidigt på morgnarna, då arbetet, såsom ofta är förhållandet, kräfvat det. Således, redan från denna synpunkt anser jag förslaget att använda boställsvåningarna föga lämpligt. Dertill kommer äfven, såvidt jag kunnat finna af beskrifningen, att dessa boställsvåningar skulle lemna ett mycket otillfredsställande utrymme för ifrågavarande institutioner. Dessa laboratorier fordra nemligen så stort utrymme, att nästan en hel boställsvåning skulle krävas för ett enda laboratorium. Då blefve det ganska dyrbara laboratorier och ändock icke lämpliga och väl ordnade, ty såsom det blifvit sagdt i utredningen, kan i denna gamla byggnad icke åstadkommas en sådan ventilation, att laboranterna kunna utan våda för sin helsa arbeta der hela dagarne igenom. Således tror jag icke att, äfven om man låter utrymma boställsvåningarna, man ändock skall få ändamålsenliga kemiska laboratorier.

Ej ens med tillägg af en mindre tillbyggnad kan det förefintliga behovet afhjelpas. Ty det tillkommer här en annan omständighet, som bör tagas noga i betraktande och som äfven framhållas i utredningen, nemligen att i den rätt stora s. k. kemiska byggnaden i Upsala äro inredda lokaler, utom för den institution, hvilken föreliggande proposition närmast rör, jembväl för den fysiska, den medicinsk-kemiska och farmakologiska institutionen. Alla dessa tre institutioner behöfva ökad utrymme, och sådant ökad utrymme kan beredas dem, om den analytiska och allmänna kemiens institution blir utflyttad ur huset och får sin särskilda byggnad.

*Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.*

(Forts.)

Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.
(Forts.)

Fortsätter man med palliativåtgärder, kan man komma derhän, att alla dessa tre institutioner efter hand behöfva tillbyggnad för att erhålla det nödiga utrymmet. Då är det väl lämpligare och bättre att genast från början besluta sig för en tillräcklig och ändamålsenlig byggnad för den allmänna och analytiska kemien, på det att denna måtte få en fullt tillfredsställande lokal och på samma gång genom utflyttningen ur det kemiska huset derstädes beredas nödigt utrymme för de återstående tre institutionerna.

På grund häraf vore det synnerligen önskvärdt, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Boëthius: Herr talman, mina herrar! När jag i Upsala först hörde talas om att detta kraf skulle framställas, så får jag erkänna, att det icke var med de gladaste känslor. Här ifrågasattes en mycket stor utgift, och jag vet väl, att man inom Riksdagen är betänksam med afseende då dessa stora anslag till universiteten, ehuru Riksdagen — det erkänner jag tacksamt — visat mycket intresse och mycken välvilja för den högre undervisningen. Då jag emellertid min pligt likmätigt sökte sätta mig in i denna fråga, så vidt jag såsom icke fackman kunde förstå den, så kom jag till den öfvertygelsen att det kraf, som här framstälts, var verkligen berättigadt. Jag har varit uppe och besett lokalerna under arbetet, och de äro nästan ohyggliga. Dertill kommer, att stora skaror af studenter icke kunna få plats att arbeta på de ifrågavarande laboratorierna, när de skulle behöfva göra det, utan måste vänta på att ledighet yppas.

Den ärade talaren på stockholmsbänken, som förordade reservanternas talan, har emellertid sjelf erkänt, att här föreligger ett verkligt behof, och jag behöfver därför icke närmare yttra mig derom; men jag anser, att det icke är utredt, att icke frågan kan lösas på annat sätt, och han sade, att det föreligger blott en teoretisk utredning. Herr chefen och statsrådet har dock redan påpekat, att denna utredning icke blott är teoretisk. Jag ber äfven att få erinra om, att man har vändt sig till en arkitekt, den nu nyligen aflidne arkitekten Langlet, en af de mest praktiska och ekonomiska arkitekter, som på senare tider funnits i vårt land och som särskildt vid Upsala domkyrkas restauration åstadkommit stora saker med jmförelsevis små medel, och han har vitsordat, att frågan bör lösas på det sätt som nu är föreslaget.

Herr von Friesen yttrade, att man skulle kunna använda boställsvåningarna, men såsom herr chefen och statsrådet påpekat, är det allmänt erkänt, att vid dessa institutioner behöfvas boställsvåningar, därför att prefekten måste kunna vara nära till hands. Riksdagen har också nyligen erkänt detsamma. då den åt prefekten för den botaniska institutionen lätit uppföra en ny boställsbyggnad. Dessutom ligga dessa boställsvåningar i andra våningar än de hitillsvarande laboratorierna, och man skulle således få laboratorierna i flera våningar, hvilket, efter hvad vederbörande sagt mig, skulle blifva i hög grad olämpligt.

Men herrarne skola för öfrigt icke tro, att den nuvarande kemiska byggnaden skulle blifva onödig. Det är redan påpekad, att det

finnes andra behof, och jag ber att få yttra några ord derom. Den medicinska kemien behöfver utvidgade lokaler och vid det kemiska arbetet der utvecklas icke de illaluktande gaser, som förekomma i det laboratorium, som det nu är fråga om. Vidare är den fysiska institutionen nu förlagd på öfre botten, men der kunna en mängd experiment icke utföras, och den måste därför ha sina lokaler på nedre botten eller ock måste man uppföra fasta pelare, hvilket är mycket dyrt. Genom detta förslag kunde den nu få lokal på nedra botten.

Professuren i farmakologi har nyligen ombildats till en professur i farmakodynamik. Dertill behöfvas kemiska analyser, hvilka icke behöfdes under professurens föregående beskaffenhet. Således erfordras äfven här för ett laboratorium, och det skulle vinnas på detta sätt. Man kastar sålunda icke bort i onödan hvad man har, därför att man uppför en ny byggnad för det ifrågavarande ändamålet.

Men jag anser, att andra och viktigare praktiska skäl äfven kunna anföras för detta förslag. Man talar i vår tid, mina herrar, om att vetenskapen bör tjena industrien. Är det någon vetenskap, som detta gäller om, så är det sannerligen kemien. Vår tid visar, att industrien kan draga oerhörd nytta af den kemiska vetenskapens utveckling, men denna kan icke komma till stånd i oändamålsenliga lokaler. Herrarne kunna se här af redogörelsen, hvilka dyrbara byggnader i den vägen förekomma i andra länder, och detta har der icke varit bortkastadt. Jag ber att få hänvisa till Tyskland, der vid universitetet den kemiska vetenskapen drifvits högt, och hvad har följden blifvit? Jo, Tyskland har fått en blomstrande kemisk industri, och blott i en enda bransch — den kemiska stenkolsindustrien — beräknas inkomsten deraf till 65,000,000 mark om året. England, som icke följt med sin tid med afseende på det kemiska studiets vetenskapliga utveckling, har härigenom blifvit öfverflygladt af Tyskland, och man måste nu i England införskrifva tyska doktorer i kemi, som handleda engelsmännen. Vi hafva också på den kemiska vetenskapens fält stora traditioner att upprätthålla. Den moderna kemiens skapare, Scheele och Berzelius, hafva varit svenskar. Kunde det då icke vara skäl att vi se till att denna vetenskap kunde värdigt handhafvas här.

Hvad detta praktiska angår, så ber jag ock att få erinra om, att nyligen en svensk kemist genom sina kemiska kunskaper skapat en kolossal förmögenhet, hvaraf en ganska stor del direkt kommer det svenska statsverket till godo. Jag har hört uppgifvas, att den inkomst, som svenska statsverket skulle hafva af Nobels bouppteckning, skall uppgå till 1,800,000 kronor. Skulle det då icke vara värdigt att af denna summa använda de hundratusen kronor, som här äro begärda för att befrämja den kemiska vetenskapens blomstring i vårt land.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Höglund: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag ber att få för kammaren påpeka, att här för Riksdagen erbjuder sig ett tillfälle att slå många flugor i en smäll, såsom man säger, genom att nu bevilja medel till en byggnad för den kemiska institutionen. Det

*Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.
(Forts.)*

Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.
(Forts.)

är nemligen åtskilliga andra institutioner, som derigenom skulle få sitt behof af ökad utrymme tillgodosedt. Den fysiska institutionen, den medicinskt-kemiska institutionen med flera medicinska institutioner skulle jemväl härigenom få sina behof tillgodosedda. Om deremot den af statsutskottet anvisade utvägen, att bereda en mindre ökning i utrymmet åt den kemiska institutionen, anlitas, så är det ganska sannolikt, att alla dessa institutioner väl kunna reda sig några år framåt, men antagligen icke för längre tid, utan att vi med all sannolikhet ha att motse anslagskraf från dem allesammans. Fråga kan då verkligen bliwa, huruvida det icke i sjelfva verket är det billigaste, som Riksdagen nu kan göra, att bifalla den kongl. propositionen, hvarigenom ett tillräckligt utrymme beredes såväl den kemiska institutionen som de öfriga.

Jag ber i sammanhang härmed att få nämna, att jag fått ett bref från en vän i Upsala, en kemie professor derstädes, hvori han närmare påpekar, hurusom förslaget om ombyggnad icke kan leda till önskad resultat. Han skrifver nemligen, att han med stor omsorg undersökt denna sak och funnit densamma omöjlig. Jag skall icke trötta herrarne med att läsa upp hans skrifvelse, men han kommer till det resultat, att det bästa och billigaste är att bifalla Kongl. Maj:ts proposition. Han talar också vidare om den stora betydelse, som det kemiska studiet har för industrien här i landet. Som detta emellertid redan förut här påpekats, skall jag icke heller trötta med hvad han skrifver härom, men det är emellertid en sak, som jag icke kan annat än på det kraftigaste betona.

Herr talman! På grund af hvad jag anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ivar Månsson: Ja, herr talman, det är ju ingen, som har förnekat, att det förefinnes ett behof att förändra och förbättra lokalerna för den kemiska insitutionen i Upsala. Behofvet häraf tror jag att ingen, som sett lokalerna, skall förneka. Men det är det här föreliggande förslaget att för detta ändamål uppföra en byggnad för 273,000 kronor, det är detta som skrämt oss och kommit oss att rygga tillbaka, ty vi ha ansett det vara så förfärligt tilltaget, att vi här i landet icke äro vana vid något dylikt och icke kunna fatta, att en så stor summa skall behöfvas för ändamålet. Först och främst blir man, när man ser detta hus, förvånad öfver att det icke skall räcka till för sitt ändamål, ty det är ett ofantligt stort, vackert och prydligt hus. Det ligger något afskildt från staden och har det friskaste och sundaste läge man kan tänka sig. Men när man vidare ser på huset, så finner man, att fönsterna i större delen af detsamma äro försedda med gardiner och att der innanför ser fint och propert ut på allt sätt, och det visar sig således, att en stor del af huset användes till bostadslägenheter i stället för till institutionens behof. Det är detta, som vi reservanter hafva trott vara onödigt. Hvarför skall det just vara nödigt, att lärarne och professorerna ha sina bostäder i detta hus? Det är detta vi icke kunnat finna oundgängligt, och man kan säkerligen anföra minst lika många skäl emot som för att professorerna skola ha sina bostäder derstädes. Och ser man

på de belopp, som professorerna afstå för sina bostäder, så utgör detta 600 kronor för hvarje, således för alla tre professorerna 1,800 kronor, och det förslår icke långt till förräntande af den summa å 273,000 kronor, som här begäres. Det vore således, tycker jag, skäl att göra ett försök att använda bostadslägenheterna för institutionens räkning. Om man vidare — hvilket enligt vår uppfattning mycket väl går för sig — sänker golfvet och derigenom gör lokalerna högre i nedersta våningen, så skulle man derigenom för den kemiska institutionen åstadkomma utmärkta lokaler, som vore både höga, friska och luftiga. Derfor hafva vi trott att saken kunde verkställas högst väsentligt billigare, och, som sagdt, är det förslag, som föreligger, så ofantligt luxuöst och storartadt tilltaget, att det är omöjligt för oss att kunna vara med om detsamma. En summa af 273,000 kronor för denna institution tror jag vara allt för orimligt tilltagen.

Det är dessa skäl, som gjort, att vi reservanter icke kunnat vara med om det nu föreliggande förslaget, utan velat, att man skulle se till, om man icke kunde få ett billigare och likväl ändamålsenligt förslag, och det är därför som jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag först från Upsala mottog denna framställning om proposition till Riksdagen, blef jag verkligen litet dyster till sinnes, då jag såg huru diger den var till sitt omfång. Men sedan jag väl gått igenom densamma, hade jag två saker fullt klara för mig, den ena att behovet var tydligt ådagalagdt, och den andra, att det var ådagalagdt på ett sådant sätt, att man kunde hafva de största förhoppningar om att Riksdagen skulle godkänna en kongl. proposition i ämnet. Jag har fortfarande samma uppfattning och fortfarande samma förhoppning.

Herr Ivar Månsson, som nu sist yttrade sig, har särskildt framhållit de oerbörda kostnaderna för byggnaden, 273,561 kronor. Jag skall då be att från den utredning, som finnes intagen i statsutskottets eget utlåtande, få anföra några jemförande siffror. Den kemiska institutionens byggnad i Helsingfors, som uppfördes under åren 1885—1887 och icke innehåller någon föreläsningssal eller några boställsrum, kräfde en utgift af 293,000 finska mark. Om den finska marken beräknas till 72 öre, så närma vi oss åtminstone till den för Upsala begärda summan. I Köpenhamn uppfördes under år 1893 en ny kemisk laboratoriebyggnad för en kostnad af 328,000 kronor, utom utgifterna för en inredning. I Strassburg, der studentantalet är mindre och mycket mindre än i Upsala, har den kemiska laboratoriebyggnaden kostat 700,000 mark, tomten oberäknad. Om man tager bort ungefär en tiondedel af beloppet, så får man veta kostnaden i kronor. I Würzburg, der det finnes mellan 1,100 och 1,200 studenter, kostade den år 1896 fullbordade kemiska laboratoriebyggnaden 650,000 mark, utom tomten; i Heidelberg 325,878 mark, likaledes utom tomten. Herrarne höra således, att det icke är något orimligt belopp, som här begäres, utan det belopp, hvarom här är fråga, är nödigt i följd af de dyrbara anordningar, som nu för tiden måste finnas i en kemisk laboratorie-

*Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.*
(Forts.)

Angående byggnad, der undervisning och forskningsarbete skall kunna bedrivas på ett fullt tillfredsställande sätt.

Herr Ivar Månsson har också å nyo påmint om boställsvåningarne. (Det är så långt ifrån, att jag finner detta underligt, att jag tvärt om finner invändningen mycket naturlig och förklarlig, men jag står fast vid hvad jag sagt, att för personer, som hafva sådan verksamhet som professorerna i dessa vetenskaper, är det af utomordentlig vigt att hafva sina arbetslokaler i omedelbar närhet till sina bostadsrum. I Upsala är detta särskildt nödigt och nyttigt, enär den kemiska byggnaden, som visserligen ligger mycket fritt och vackert, ligger långt ifrån de bebyggda kvarteren i staden, så att institutionernas prefekter icke kunna få bostäder i närheten af laboratoriet, utan först på ett aktningvärdt afstånd derifrån, åtminstone så långt bort, att de icke utan svårighet kunna egna sitt arbete den tid och oafslätliga uppmärksamhet, som på detta område är alldeles särskildt af vigt.)

Jag upprepar ytterligare, att dessa lägenheter icke kunna inrättas till fullt ändamålsenliga laboratorierum. De äro för låga och de kunna icke ventileras såsom sig vederböror, om man vidtager än så dyrbara ändringar. Den omständigheten, att laboratorielokalerna komme att ligga i olika våningar, skulle ock, enligt hvad i sammanhang härmed visats, medföra behof af ett ökad antal lärare, som icke erfordras, såvida lokalerna läggas i en och samma våning.

Herr Ivar Månsson talade äfven om, att man kunde sänka golfvet för att få lokalerna i den nuvarande nedersta våningen högre, hvilket talaren erkände vara nödigt. Jag har i det fallet från mycket säkert håll erfarit, att källrarne icke äro högre än ungefär en manshöjd, och att det sålunda är omöjligt att sänka golfvet i den nedre våningen, men att det deremot skulle vara mycket nyttigt att höja källrarnes golf, emedan källrarne lida af vatten.

Jag tror därför, att allt talar för att Andra Kammaren bör bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Naturligtvis kan jag icke hafva något emot en förnyad undersökning, men då jag anser, att den lemnade utredningen är både tillförlitlig och fullständig, och då det dessutom verkligen är fara med dröjsmål, så måste jag hålla på att Riksdagen utan uppskof möjliggör genomförandet af Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Nordström i Stockholm: Här är fråga om ett anslag, som har till ändamål att befrämja det kemiska studiet. Gifves det något studium, någon vetenskap, som mera ingriper i lifvets mest alldagliga förhållanden till fromma för hvar och en än just kemien? Det tysta arbete, som af vetenskapsmannen utföres på laboratoriet, skapar så småningom sanningar och fakta, som den praktiske ingenjören, jordbrukaren m. fl. taga och tillämpa på industrien och jordbruket; så tillgodogöra de sig frukterna af det andliga arbete, som af vetenskapsmännen, och mången gång jemväl de unga studerande utföres på laboratoriet. Det ifrågavarande laboratoriet har jag som student på 1860-talet sjelf begagnat för kemiska studier, och jag känner hurudant detta laboratorium är. Det är ingalunda tillfredsställande. Man fordrar inom verkstadsarbetet, inom de industriella etablissem-
menten luft för arbetarne och tillräckligt utrymme; man fordrar att

vara befriad från skadliga ångor och gaser. Äro de unga studenter, som der arbeta, befriade från helsovådliga inflytelser? Jag vågar påstå, att det icke är fallet. Hela det nuvarande laboratoriehusets i Upsala konstruktion är af sådan beskaffenhet, att det ingalunda tillfredsställer de hygieniska fordringarna, än mindre den vetenskapliga forskningens behof på utrymme och soliditet i laboratoriers inrättande. De vetenskapliga undersökningarna, särskildt de elektrokemiska, som man nu vill förlägga till det nya huset, fordra nödvändigt starka, stadiga murar, så att instrumenten kunna stå utan att skaka, fordra nödvändigt en genomförd ventilation m. m., som jag icke nu vill trötta kammaren med att uppräknas.

För att det kemiska studiet i Sverige skall fortfarande intaga den höga plats, som det genom de store män, som af professor Boëthius nämndes, eröfrat inom den kemiska vetenskapens historia, fordras, att de studerande vid universitetet i Upsala beredas tillfälle att med samma framgång som förr här i landet utöfva sina studier inom denna för hela landet så viktiga vetenskap, men fordringarne på laboratoriernas hjälpmedel växa och äro helt andra nu än förr.

Att inreda boställsvåningarna i det nuvarande huset till laboratorium vågar jag på det bestämdaste påstå icke vara lämpligt. Huset är uppfördt på ett sådant sätt, att dessa bostäder icke kunna appliceras till laboratorium. Der fias icke sådan ventilation, icke den stadga i murar och golf, som användning af instrumenter kräfver. Det går helt enkelt icke. Det vågar jag på grund af flerårig erfarenhet under min studenttid i Upsala bevittna. Att professorerna icke skulle hafva sin bostad i den omedelbara närheten af laboratoriet, det förstår jag icke att man kan sätta i fråga. Ty såsom den, hvilken arbetar inom t. ex. den historiska forskningens område, har sin arbetsplats vid skrifbordet, så har professorn i kemi sin arbetsplats vid laboratoriebordet. Han måste mer än många andra vetenskapsmän inrätta sitt enskilda lif efter sitt arbete; han bör därför icke tvingas att gå långa vägar för att intaga sina måltider, för att få samvara med sin familj o. s. v., utan han bör hafva sin bostad i den omedelbara närheten af sin arbetslokal. En vetgirig ungdom, som der arbetar, behöfver ock tillfälle att umgås med professorn, att af honom erhålla råd och upplysningar. Men det kunna de icke med samma lätthet vinna, om professorn bor längre ifrån laboratoriet; det personliga umgänget mellan lärare och lärjungar blir ej då detsamma. Bor han deremot i närheten, då stå hans råd och uppfattningar ungdomen till handa oftare och på ett helt annat och effektivare sätt, än om han bodde annorstädes.

Emellertid, då tiden är långt framskriden och frågan länge dryftats, skall jag icke upptaga kammarens tid, utan inskränka mig till att på dessa i korthet anförda skäl yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björck instämde häruti.

Herr Persson i Tällberg: Om jag fattade en talare rätt, sade han, att han blef sorgsen i sitt sinne, då han fick se reservationen.

Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.
(Forts.)

Ja, jag undrar icke derpå. Jag blef också sorgsen i mitt sinne, då jag fick se den afskräckande höga siffran, som af Kongl. Maj:t var föreslagen i detta fall. I likhet med herr Boëthius anser äfven jag, att det kemiska studiet har ofantligt stor betydelse för vetenskapen och för industrien, och jag hyser därför den uppfattningen, att något bör göras för att bereda bättre utrymme, än hvad nu är fallet, i den lokal, som finnes. Här har man nu sökt trösta oss med jemförelser med andra länders byggnader för samma ändamål. Men det är ju icke fråga om, att vi äro utan byggnad för det kemiska studiets bedrivande, utan förhållandet är, att det nuvarande utrymmet är för ringa. Det bör således blott vara fråga om en utvidgning. Jag kan icke föreställa mig, att man skulle kassera det nuvarande huset helt och hållet såsom odugligt, ty det är icke synnerligen gammalt. Och ganska framstående kemister hafva utgått derifrån, som fått sin utbildning i dessa lokaler. Vi böra således kanske icke anse dessa fullständigt odugliga. Men då jag anser, att det af Kongl. Maj:t ifrågasatta beloppet är afskräckande högt, har jag förenat mig med dem, som reserverat sig i detta fall, och anser, att en ny undersökning bör göras. Då jag således tror, att frågan kan lösas med användande af en mycket mindre summa än den föreslagna, skall jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *John Olsson*.

Herr von Friesen: Det har sagts, att det skulle blifva alltför dyrt att inreda boställslokaler till laboratorium. Men hvar finnes något försök att utarbeta en plan i det syftet? Jag har icke sett någon sådan plan, icke heller någon kostnadsberäkning.

Man har sagt, att ingen ventilation kan åstadkommas i dessa lokaler. På hvad sätt är det bevisadt, att icke ventilation kan åstadkommas?

Jag har icke velat på teoretiska grunder, som herr statsrådet tycktes antyda, påstå, att boställsvåningarna kunna inredas till laboratorium. Jag hade uttryckligen betonat, att jag vill, att ett försök skall göras att utarbeta en plan på den basen, att för laborationslokalernas utvidgning boställsvåningarna skulle anlitas.

Men då, säger man, skulle man icke kunna få den behöfliga tillökningen i utrymme för de andra institutionerna. Hvarför skulle man icke kunna få det just i dessa boställsvåningar? Hvarför skulle man icke genom en mindre nybyggnad kunna tillfredsställa det behof af ökad utrymme, som den kemiska institutionen har?

Man har sagt, att boställsvåningarna kunna icke inredas till laboratorium. Det måste jag betrakta som ett fullständigt teoretiskt påstående. Faktum är, att det ursprungligen var fyra boställsvåningar. En af dessa är nu inredd till ett laboratorium.

Man har talat om de stora svenska namnen på kemiens område. Det borde man icke göra i sammanhang med de stora lokalerna. Ty de, som buro de stora namnen, hade icke stora lokaler till sina arbeten.

Så har man talat om afståndet i Upsala. Ja, man tyckte kanske

i ungdomen, när man var der, att det var ett stort afstånd till kemiska byggnaden i »engelska parken», som den heter. Men jag undrar, om det är fem minuters väg från öfre Slottsgatan, som är fullt bebyggd. till denna byggnad. Kan det vara för lång väg, så att icke en professor, som bor vid denna gata, kan när som helst gå till sin institution?

*Angående
anslag till
nybyggnad
för kemiska
institutionen
i Upsala.
(Forts.)*

En ärad talare här bakom mig sade: Det är omöjligt för professorn i kemi att bo på afstånd från det kemiska laboratoriet. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att det aldrig varit tal om, att båda professorerna i kemi skulle få boställsvåningar, utan endast den ene. Tror då den ärade talaren, att den professor i kemi, som icke har och icke skulle komma att få boställsvåning, är mindre duglig, mindre arbetsam, mindre nyttig i sitt kall än den, som har boställsvåning? Om man t. ex. läser uppgifterna från vetenskapsakademiens förhandlingar, kan man icke göra det påståendet, att han icke lika troget och flitigt arbetat i sitt kall som den, som har boställsvåning.

Det skulle ock behövas, att de studerande när som helst anlitate professorerna. Äfven jag har gått på det kemiska laboratoriet. Jag för min del var icke så bortskämd, att jag fäste mig vid att dessa lokaler vore på något sätt obehagliga att vistas i. Men i det afseendet kunde ju uppfattningen vara olika. Nu anser äfven jag dem, så öfverfulla de nu äro, ganska oändamålsenliga. Men lika litet nu som då är det nödvändigt, att studenterna när som helst kunna träffa professorerna. Dessa skola vara på platsen på bestämda tider och äro der på bestämda tider, äfven om de bo t. ex. på Öfre Slottsgatan. För öfrigt finnas amanuenser, som i närmaste hand skola vägleda de studerande, som behöfva stundlig vägledning. Dessa skola vara på platsen, oakadt de kanske icke hafva boställslägenheter.

Jag finner således icke, att tillräckliga skäl förebragts, hvarför man nu skulle motsätta sig en utredning i det syfte, som af reserванterna framstälts.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner å hvartdera af de gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den af herr Pehrson m. fl. vid denna punkt afgifna reservationen.

Punkterna 50—70.

Biföllos.

Punkten 71.

Lades till handlingarne.

Punkterna 72 och 73.

Biföllos.

Vid föredragning dernäst af *punkten 74*, angående anslag till bevarande af Visby ringmur, begärdes ordet af

Herr Olsson i Mårdäng, hvilken yttrade: Då jag tager mig dristigheten att rörande denna punkt yttra några ord, vill jag försäkra herrarne, att jag ej skall upptaga tiden länge eller hjälpa till att rivta sönder muren mer, än den lär vara förut. Men jag har dock vid närmare begrundning af denna punkt i jembförelse med punkten 102 i detta statsutskottets betänkande kommit till den uppfattningen, att jag anser mig vara pliktig att yrka afslag såväl på utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts framställning. Statsutskottet har, som herrarne behagade finna, uti punkten 102 afslagit Kongl. Maj:ts framställning om ett belopp af 17,500 kronor till understödjande af en anstalt för upphjelpande af förfallna drinkare. Statsutskottet anser, att det icke skall vara det allmännas skyldighet att understödja denna anstalt, därför att den är upprättad af enskilda personer. När jag läste detta, erinrade jag mig just denna punkt 74, och då framstälde sig alldeles ofrivilligt en fråga, och vid begrundandet af den har jag kommit till den uppfattningen, att jag borde framställa det yrkande, jag nu gjorde, och den frågan lyder i all korthet så: Har samhället ingen skyldighet att bistå dem, som vilja hjälpa upp förfallna drinkare? Och slutsatsen är denna: Har samhället icke denna skyldighet, då anser jag, att samhället har långt mindre skyldighet att lemna tusentals kronor för att upphjelpa förfallna stenmurar. Det är nu icke något synnerligt nöje att uppträda mot ett enhälligt statsutskotts betänkande; jag medgifver det. Men då jag finner, att herrarne lyssna på hvad jag säger, vill jag förklara rent ut, att mitt samvete bjuder mig yttra just det, som jag gjort. Jag hemställer till herrarne, hvad landet skall tänka, om Riksdagen beträffande punkt 102 stannar vid samma beslut som statsutskottet. Det måste ovilkorligen tänka så, att den svenska Riksdagen bekymrar sig mera om gamla förfallna murar än om förfallna drinkare.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att på det lifligaste få protestera mot ett sådant utskotts betänkande och på samma gång yrka afslag å detsamma i denna del.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 75—99.

Bifölls.

Punkten 100.

Angående
anslag för
utgifvande
och
spridande af
nykterhets-
skrifter
m. m.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1899 anvisa ett anslag af 4,000 kronor, att mot redovisnings-skyldighet ställas till svenska nykterhetssällskapets förfogande för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter.

Vidare hade i motion n:o 185 inom Andra Kammaren herr *O. Eklund* i Stockholm yrkat: att Riksdagen måtte å extra stat för 1899 anvisa — utom de af Kongl. Maj:t för Svenska nykterhets-sällskapets räkning begärda 4,000 kronor — ett belopp 10,000 kronor, att af Kongl. Maj:t, på ansökan af i landet verkande nykterhets-organisationer, å dem fördelas till understödande af nykterhetsarbetet på öfvertygelsens och upplysningens väg.

*Angående
anslag för
utgifvande
och
spridande af
nykterhets-
skrifter
m. m.
(Forts.)*

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och med afslag å den af herr *Eklund* i ämnet väckta motion, måtte på extra stat för år 1899 anvisa ett anslag af 4,000 kronor, att mot redovisningsskyldighet ställas till svenska nykterhetssällskapets förfogande för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter.

Reservation emot denna utskottets hemställan hade anmälts af herrar *Norberg* och *Persson* i Tällberg.

Efter föredragning af punkten anförde motionären

Herr *Eklund* i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag väl förstår, att den framställning, jag i min nu förevarande motion rigtat till Riksdagen, inte har stora utsigter att nu vinna dess bifall, anser jag mig dock skyldig att icke låta den falla utan att säga några ord.

Den svenska staten lemnar till nykterhetsverksamheten ett anslag af sammanlagdt 4,000 kronor. Den norska staten lemnar, såsom jag i min motion påpekat och som för öfrigt torde vara väl bekant, ett anslag för samma ändamål af 12,000 kronor. Sverige lemnar sitt anslag till ett enda nykterhetssällskap, under det att Norge fördelar sitt anslag på samtliga i landet varande nykterhetssällskap efter deras medlemsantal. Detta, eller att Sverige, så att säga, privilegierar ett enda visst sällskap, väcker helt naturligt misstro bland nykterhetsvännerna, och när dertill kommer, att detta privilegierade nykterhetssällskap är det minsta nykterhetssällskap här i landet, uteslutande består af förmöget och bildadt folk, icke bedrifver en nykterhetsrörelse i vanlig mening och hufvudsakligast har till sysselsättning af för det af staten lemnade anslaget utgifva skrifter, får man icke undra på, att just detta nykterhetssällskaps befrämjande framför de andra till och med väcker missnöje bland nykterhetsvännerna. När man vidare betänker, att medlemmarne i de stora nykterhetssällskapen uteslutande eller åtminstone nästan uteslutande utgöras af arbetare, hvilka, då de vilja uträtta något för nykterhetsarbetet, sjelfva få bekosta allting, så väl när det är fråga om utgifvande af skrifter som när det gäller att sända ut personer att hålla föredrag, så synes det mig icke underligt, att de — inför det faktum, att svenska nykterhetssällskapet har statsunderstöd — uttala önskvärldheten af att äfven komma i åtnjutande af statens hjälp. Ett litet understöd åt dessa nykterhetssällskap skulle helt säkert sporra dem till ökade uppförringar.

Angående
anslag för
utgifvande
och
spridande af
nykterhets-
skriffter
m. m.
(Forts.)

Jag vill här inom parentes fästa uppmärksamheten derpå, att äfven dessa nykterhetssällskap hafva sin skriftspridning. De hafva, såsom för herrarne torde vara bekant, sedan åtskilliga år tillbaka inrättat en nykterhetsbokbyrå, eller hvad jag skall kalla den, som utsänder säkerligen dubbelt så många skrifter som svenska nykterhetssällskapet, men kostnaden härför få de gälda eusamma, utan vågot som helst tillskott från staten eller enskilda. Tiotusen kronor, som jag begärt, äro ju endast en ringa bråkdel af den inkomst, som det allmänna har på rusdryckshandteringen, och jag ber att få fästa uppmärksamheten uppå, att Sverige i detta fall intager en ställning, som åtminstone i jernförelse med vårt grannland Norge är säregen. I båda dessa länder tillämpar man det s. k. Göteborgs-systemet med afseende å utskänkning af bränvin, dock följas i dessa länder olika principer. I Sverige tager det allmänna hela vinsten af försäljningen; äfven bolagens vinst går till kommunerna, hvilka ju representera det allmänna. I Norge deremot tillämpas systemet på det sättet, att bolagens vinst fördelas på en hel del ändamål, som äro så beskaffade, att de direkt lända till nytta för den samhällsklass, från hvilken man kan anse, att dessa vinstmedel till hufvudsaklig del komma. Hvert enda bränvinsbolag i Norge anslår därför medel till understödjande af en hel mängd företag, såsom t. ex. till folkbad, till hem för arbetslösa o. s. v. samt äfvenså till sjelfva nykterhetssaken. Jag har här en förteckning öfver huru kristiania bränvinsbolag använt sin vinst för år 1897; den utvisar, att detta bolag anslagit sin vinst till icke mindre än 91 olika ändamål, och af dessa har äfven nykterhetssaken fått sin andel med sammanlagdt 7,700 kronor. Jag behöfver icke uppräknat, hvilka olika sällskap som fått del af anslaget, men vill särskildt nämna, att 1,000 kronor anslagits som bidrag till kostnaden för norske nykterhetsvänners deltagande i det stora skandinaviska nykterhetsmötet i Göteborg. Här i Sverige förekomma aldrig sådana bidrag från det allmännas sida till nykterhetssakens befrämjande. Visserligen har det i år händt, att Göteborgs samhälle beviljat ett belopp af 3,000 kronor till det nordiska nykterhetsmötet i Göteborg, men sådant tillmötesgående är ganska sällsynt. Deremot får nykterhetsrörelsen ofta uppbära kländer. Då man gör framställning om bidrag till nykterhetsarbetet, vare sig i den ena eller andra formen, så kan man nog få tagra ord till svar, men något verkligt understöd vill man icke lemna.

Nu kan man ju visserligen påstå, att de 4,000 kronor, som staten lemnar till svenska nykterhetssällskapet, skulle vara ett direkt understöd. Men jag för min del måste bestrida detta, därför att svenska nykterhetssällskapet icke kan betraktas precis som en sista integrerande del af den nu pågående nykterhetsrörelsen i landet. Nämnda sällskap har nästan, kan man säga, blifvit ett slags embetsverk, som fullgör uppdraget att utgifva och sprida de skrifter, hvars utgifvande staten bekostar. Detta sällskap har äfven den egendomligheten, att hvem som helst icke kan få komma in deri, utan det kompletterar sig sjelft. Jag vill visst icke förneka, att svenska nykterhetssällskapet med en del af sina skrifter uträttat åtskilligt godt, men det vore dock önskvärdt, att alla nykterhetssällskap i landet finge aningen vara med

om användningen af det lemnade anslaget, eller ock att de finge ett särskildt anslag, såsom jag här hemstält.

Utskottet invänder mot min framställning, att det icke skulle vara tydligt framhållet i min motion, dels huru medlen skulle användas, dels huru användandet af medlen skulle kontrolleras. Jag har i det senare åseendet tänkt mig, att Kongl. Maj:t derom borde få närmare bestämma, och om jag ser på anslaget under punkt 101, så är det lemnadt under ungefär enahanda vilkor. Det heter nemligen der, att det ifrågasatta anslaget skulle lemnas »på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga». Hvad frågan om anslagets användande angår, har jag i min motion uttryckligen förklaradt, att medlen skulle användas »till understödjande af nykterhetsarbetet på öfvertygelsens och upplysningens väg». Och lika uttryckligt har jag förklaradt, att i den ansökan, som skulle gå till Kongl. Maj:t, måste redogöras för huru medlen skulle användas. Jag menar således, att med litet god vilja från utskottets sida framställningen icke borde hafva strandat på det angifna skälet.

I fjol, då en liknande motion förelåg, undertecknad af 63 af kammarens ledamöter, erhöll den understöd af 83 af ledamöterna i kammaren, och under diskussionen uttalades då ganska lifliga sympatier för ett anslag, sådant som det då begärda. Men omständigheterna hade då fogat det så, att förslaget kom att stå som motförslag mot anslaget till svenska nykterhetssällskapet. I år är detta icke fallet. Jag har icke velat beröfva svenska nykterhetssällskapet det anslag, som det begärt och sedan flera år erhållit. Under sådana omständigheter vågar jag hoppas, att min framställning i år skall kunna räknas på något lifvigare understöd, än hvad förhållandet var i fjol.

Eburuväl, som jag nämnde, jag icke har stora förhoppningar att vinna något resultat, tager jag mig i alla fall friheten yrka bifall till den af mig i ämnet väckta motionen.

Häruti instämde herrar *Nordin* i Hammerdal, *Norberg*, *Stylander*, *Ericsson* i Vallsta, *Norman*, *Aulin* och *Sandquist*.

Herr Hammarström: Då man å ena sidan på grund af inom landet rådande kraf på tillgång årusdrycker anser nödigt, att sådana tillverkas och försäljas för att bland annat hindra tillverkningen af brända och destillerade drycker vid lönbrännerier, samt å andra sidan genom skatt på denna tillverkning årligen tillföras statskassan inkomster, som uppgå till enorma summor, torde man hafva rätt att fordra, att från statens sida något mera effektiva åtgärder vidtoges för att neutralisera dessa dryckers vådliga verkningar, än som nu af utskottet föreslagits. Från alla håll, så väl inom som utom riksdagen, får man höra beröm uttalas öfver de aktiva nykterhetsföreningarnes arbete till motverkande af dryckenskapen med ty åtföljande fattigdom och osedligt lif; hvarför icke äfven i handling ådagalägga denna sympati? Det förhåller sig så, att kärntruppen inom hvarje nykterhetsförening består af sådana personer, som för sin egen personliga del kunna vara nyktra utan det stöd, som föreningen lemnar,

*Angående
anslag för
utgifvande
och
spridande af
nykterhets-
skriffter
m. m.
(Forts.)*

Angående
anslag för
utgifvande
och
spridande af
nykterhets-
skrifter
m. m.
(Forts.)

men som dock af rent människovänliga grundsatser uppoffra tid och penningar för den goda saken. Vore det då icke alldeles i sin ordning, att Riksdagen eller landet, som drager så stora inkomster af rusdryckstrafiken, äfven med något lämpligt understöd till nykterhets-sakens främjare, på sätt motionären föreslagit, uppmuntrade dem i arbetet för sakens främjande? Jo, för visso, och detta så mycket mera, som dessa i regeln äro af den ekonomiskt vanlottade delen af det svenska folket.

Då förslag inom Riksdagen tid efter annan framkommit om in-skränkning uti bränvinstillverkningen eller förbud deremot för att på denna väg främja nykterheten, så blir svaret vanligen, att detta måste vinnas på öfvertygelsens väg. Ja, det är sant, att detta är det säkraste medlet, och just därför anser jag, att Riksdagen bör medverka till att denna öfvertygelse blir allmänt utbredd bland vårt folk. Men det förhåller sig i fråga om svenska nykterhetssällskapets skrifter så, huru goda en stor del af dem än är, att det är blott ganska få af det svenska folket, som få del af innehållet i dessa skrifter, och då å andra sidan den personliga talareverksamheten utöfvar ett synnerligen stort inflytande, anser jag för min del, att den bör understödjas, och af denna anledning, herr talman, skall jag taga mig friheten yrka bifall till herr Eklunds motion.

Herr Ivar Månsson: Herr talman! Jag tror icke, att det är många i denna kammare, som icke sätta ett högt värde på nykterhetssträfvandena i vårt land. Det har också visat sig, att Riksdag efter Riksdag beviljar anslag till nykterhetsverksamhetens befrämjande och lagstiftar i nykterhetsvänligt syfte. Men att, på sätt motionären här föreslår, utan några närmare bestämmelser eller föreskrifter angående användningen bevilja ett anslag af 10,000 kronor, att fördelas på nykterhetsföreningarne, synes mig ändå vara att gå för långt. Det måste väl ändå vara några bestämmelser, några vilkor, som skola sättas för att en förening skall få lyfta ett dylikt anslag. Utdelningen kan väl icke byggas på den principen, att anslag skall utdelas, när helst en förening kommer in och säger: Vi hafva bildat en förening, vi öfva verksamhet för nykterhetens befrämjande, och vi begära nu att få del af detta anslag.

Och vidare, om det skall användas till skrifers utgifvande, så tror jag väl icke, att det kan vara meningen, att det skall användas till författarearfvodet, utan det är väl blott tryckningskostnaden och dylikt, som dermed skall bestridas, och då tror jag, att man kan åstadkomma rätt mycket i den vägen för 4,000 kronor. Och, mina herrar, vi se väl, huru svårt det är att få utdelade de skrifter, som vi nu utdela. Huru skulle det då icke blifva, om det blefve ett långt större antal? Jag tror, att det är bättre att hafva ett mindre antal, men väl affattade skrifter, än att få massor i den vägen.

Som sagdt, så som frågan nu föreligger och med det lösa och obestämda sätt, hvarpå motionen är affattad, tror jag icke, att det är möjligt för Riksdagen att bifalla motionen. Det är på denna grund, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Tällberg: Jag skall blott be att få säga några ord med anledning af den siste ärade talarens yttrande, då han sade, att motionen är fotad på allt för lösa grunder. Motionären föreslår ju, att medlens användning skulle kontrolleras. Motionären föreslår vidare, att de respektive nykterhetsföreningarne skulle ingå till Kongl. Maj:t med ansökan om erhållande af dessa medel, och då har Kongl. Maj:t att i hvarje särskildt fall pröfva, huruvida medlen komma att användas på det sätt, som Kongl. Maj:t anser lämpligt. Det kunde väl icke hafva varit lämpligare, att motionären i sin motion framställt förslag, huru medlen skulle redovisas. Jag anser det tvärtom som en styrka i motionen, att det föreslagits, att denna sak skulle pröfvas af Kongl. Maj:t. Herr Ivar Månsson kan väl icke gerna tänka sig, att motionären skulle hafva föreslagit, att det skulle vara en censor, som skulle följa med dessa nykterhetstalare och utöfva en viss censur öfver hvad de skulle säga i sina föredrag, ty det är ju icke vanligt med andra talare, vare sig prester eller andra. Jag tycker, att motionären föreslagit det enda möjliga sättet, nemligen att Kongl. Maj:t skulle pröfva dessa saker, och jag ber därför att få yrka bifall till herr Eklunds motion.

Jag skulle hafva önskat att till besvarande upptaga åtskilligt annat, som här yttrats, men som tiden är så långt framskriden, skall jag inskränka mig till hvad jag nu har sagt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen, i enlighet med de gjorda yrkandena propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i 100:e punkten af förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets nämnda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen visade 104 ja och 71 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Punkten 101.

Bifölls.

*Angående
anslag för
utgifvande
och
spridande af
nykterhets-
skriffter
m. m.
(Forts.)*

Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.

Punkten 102.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1899 bevilja ett anslag af 17,500 kronor, att utgå till understöd åt *alkoholisthemmet Eolshäll* invid Stockholm på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvades lämpliga.

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

I en vid punkten fogad reservation hemställde deremot herrarna *von Friesen, Kihlberg, Larsson* i Mörtlösa, *Månsson, Norberg, Persson* i Tällberg och *Olsson* i Kyrkebol:

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen på extra stat för år 1899 beviljar ett anslag af 2,000 kronor att utgå till understöd åt *alkoholisthemmet Eolshäll* invid Stockholm på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan anförde:

Herr Waldenström: Herr talman! Jag tillåter mig visserligen icke att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt, men likväl yrkar jag afslag å utskottets hemställan för att föreslå en medelväg. Såsom herrarne se af motiveringen uti betänkandet, har *Eolshäll* begärt statsbidrag förnämligast för att möjlighet skulle beredas stiftelsen att öppna hemmet för sådana drinkare, som icke kunde bjuda betalning, men som bäst voro i behof af vård i ett sådant hem.

Statsutskottet har anført, att, då denna stiftelse begär så höga afgifter af patienterna, skulle ett statsanslag för ifrågavarande ändamål vara öfverflödigt. Räkenskaperna visa emellertid, att statsanslaget är mer än väl behöfligt; och hvad beträffar afgiften, så är visserligen den månadsavgift, stiftelsen vill hafva, 125 kronor, men denna avgift hafva allenast 3 patienter betalat. 13 hafva betalat 75 kronor, 1 endast 100 kronor för halft år eller 16 kronor i månaden och 4 ingenting. Således: det har varit 21 patienter, som betalat tillsammans 1,366 kronor per månad, och det gör för hvarje patient 65,05 kronor i månaden. Det kan man väl icke säga är så höga afgifter, att anstalten skulle kunna göra sig oberoende af statsanslag.

Eolshäll är visserligen, såsom utskottet säger, en enskild inrättning, det är sant, men Riksdagen brukar litet emellanåt understödja enskilda inrättningar, som verka för ändamål, som äro af betydelse för det allmänna. Sans souci i Upsala har i flere år åtnjutit 2,000 kronors statsunderstöd. Sans souci kan taga emot 4 patienter, *Eolshäll* tager emot 15. Om nu *Eolshäll* skulle få ett motsvarande anslag, skulle det hafva 7,500 kronor. Det är ock hvad som i Kongl. Maj:ts proposition begäres för 1899. För 1897 och 1898 deremot begäres tillsammans 10,000 kronor.

Nu hafva några reservanter från denna kammare yrkat, att samma belopp skulle gifvas åt *Eolshäll*, som gifves åt Sans souci. Det är ju

vackert det. Men det är dock ingen proportion. När Eolshällstager emot närmare 4 gånger så många patienter som Sans souci, så borde det väl också hafva litet större anslag än hvad Sans souci har.

Reservanterna säga, att stiftelsen icke bör kunna beräkna något statsbidrag till infriande af de förbindelser, som föranledts af sjelfva inrättandet af alkoholisthemmet. Ja, något sådant har den icke heller begärt. Dess begäran går endast ut på att bereda möjlighet till friplatser.

Med anledning häraf, herr talman, vill jag hemställa, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta att för år 1899 bevilja Eolshäll det för samma år begärda beloppet 7,500 kronor.

Häruti instämde herrar *Crusebjörn, Dahlstedt, Göthberg, Broström, Anderson* i Hasselbol, *Hammarström, Olsson* i Mårdäng, *Jansson* i Djursätra, *Hazén, Nordin* i Hammerdal, *Höjer, Wavrinsky* och *Eklund* i Stockholm.

Herr von Friesen yttrade: Herr talman! Som utaf reservationen vid denna punkt synes, hafva jag och åtskilliga andra ledamöter af statsutskottet fran denna kammare varit af annan mening än statsutskottets majoritet. Vi hafva ansett, att detta ändamål är så behjertansvärdt, att det bör något understödjas af statsmedel. Men vi hafva icke kunnat anse, att anslaget bör vara så högt som det af Kongl. Maj:t begärda och ej heller så högt, som af den ärade talare, som nyss hade ordet, blifvit påyrkadt. Vi kunna icke anse det vara annat än experiment, som här göras. Nu har man ansett från vissa håll, att det kunde vara tillräckligt, att dylika experiment gjordes vid Sans souci, men vi hafva trott, att det vore lämpligt, att experiment gjordes på flera håll än ett i fråga om denna svårlösta uppgift. Det torde vara ganska omtvistadt till hvad resultat dessa hem kunna komma med afseende å de olyckliga människor, som der åtnjuta värd. Erfarenheterna hafva gått åt olika håll, och, som sagdt, vi hafva icke kunnat finna, att dessa företag ännu kunna betraktas annat än som experiment. Då hafva vi ock ansett, att man borde anslå åt detta försök, som göres vid Eolshäll, lika mycket som åt det, som göres vid Sans souci nära Upsala.

Den fordran för öfrigt, att de båda anstalterna skulle understödjas i förhållande till patienternas antal, torde icke vara berättigad. Ty det är gifvet, att ett mindre antal patienter skall proportionsvis kosta mer, än hvad ett större antal patienter kan göra, om det för öfrigt är stäldt lika billigt på båda hållen. Och det torde vara riskabelt att portionera ut understödet i förhållande till patienternas antal.

Nu ha ock olika meningar gjort sig gällande hos medicinalstyrelsen å ena sidan och Kongl. Maj:t å den andra. Medicinalstyrelsen anser, att ett visst anslag borde gifvas för hvarje fripatient, 3 kronor om dagen — det är nära 1,100 kronor om året för hvar fripatient — men deremot intet för de andra. Kongl. Maj:t åter anser, att icke något vilkor om fripatienter bör fästas vid anslaget. Med det anslag, herr Waldenström förordadt, skulle det efter medicinal-

*Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.
(Forts.)*

styrelsens uppfattning åligger hemmet att mottaga 7 fripatienter; således af 15, som det kan mottaga, skulle 7 vara fripatienter. Det är för mycket. Så många fripatienter har det aldrig haft. Jag vet ej, huru många fripatienter hemmet haft på en gång. Herr Waldenström nämnde 4. Det kan ju vara riktigt. Men hafva ock alla dessa 4 *samtidigt* vistats på hemmet? Det är en sak, som jag icke känner. Emellertid synes mig detta anslag af 7,500 kronor i det läge, hvori frågan ännu befinner sig, vara för högt. Ur denna synpunkt och då vi tillika ansett, att saken i och för sig är mycket behjertansvärd, hafva vi varit med om, att ett anslag af 2,000 kronor för år skulle beviljas detta räddningshem, likaväl som det vid Sans souci erhåller detta belopp.

Jag skall alltså, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Larsson* i Mörtlösa instämde med herr von Friesen.

Herr Styrländer: Det förnämsta skälet, hvarför utskottet afstyrkt föreliggande framställning, synes vara, enligt motiveringen till utskottets beslut, att »den ifrågavarande inrättningen tillkommit i syfte att vara en enskild välgörenhetsinrättning. Vid sådant förhållande synes någon skyldighet från det allmännas sida icke förefinnas att lemna understöd för uppehållande af stiftelsens verksamhet.» Det förvånar mig, att icke statsutskottet tillämpat denna princip vid många andra punkter i detta utlåtande. Ty vi kunna väl uppleta 10, om icke flere, sådana punkter, der det gäller att understödja enskilda institutioner; der har man icke hållit på denna princip. Dessutom förefaller det mig, jag höll nästan på att säga, som ett hän, då man påstår, att någon skyldighet från det allmännas sida icke skulle förefinnas att lemna understöd för uppehållande af stiftelsens verksamhet, då man erinrar sig, att staten i vårt land har en inkomst af bränvinshandteringen på omkring 20 millioner kronor. När då regeringen kommer och framställer begäran om att till bidrag för underhållet af alkoholisthem erhålla ett så litet anslag som omkring 20,000 kronor, d. v. s. ungefär 0,001 af detta belopp, förefaller det mig nästan som ett hän att påstå, det staten ej skulle hafva någon skyldighet att hjälpa till. Jag vill åtminstone ej göra mig solidarisk i ett sådant uttryck; det får jag upprigtigt bekänna. Ty när staten tillåter rusdryckerna att försälgas så fritt som sker, anser jag ock, att staten har skyldighet att gifva någon liten smula af de inkomster, den har af denna handtering, såsom ett bidrag för att rädda dem, som svårast drabbats af dryckenskapen.

Hvad beträffar afgifterna och utskottets yttrande derom, att de äro så höga, att de synas göra ett statsanslag för förevarande ändamål öfverflödigt, så hänvisar jag till hvad herr Waldenström förut sagt. Meningen är ju att bereda friplatser, och redan i den närmaste framtiden är afsigten den att bereda ej mindre än 6 friplatser vid Eolshäll. Det synes mig, som om detta vore en särskild anledning för Riksdagen att här lemna ett bidrag. Jag anser den proportion, som göres gällande i det förslag, herr Waldenström framställt, vara

alldeles riktig, just därför att Eolshäll är så mycket större än Sans souci och vid Eolshäll friplatser skola beredas, hvilket deremot ej är förhållandet vid Sans souci, efter hvad jag hört omnämnas. Dessutom är det nya alkoholisthemmet vid Eolshäll enligt min åsigt mycket bättre ordnad än det vid Sans souci. Ty vid Eolshäll tilllämpar man den principen, att der intagna patienter ej tillåtas begagna någon alkoholhaltig dryck, såsom af redogörelsen synes. Der håller man strängt på att undvika äfven sådana maltdrycker, som gå under det oskyldiga namnet »iskällardricka» och dylikt, men innehålla ända till 4 å 5 procent alkohol. Man har fördom ansett, att en alkoholist skulle botas genom att så småningom minska spritdrycksförbrukningen för honom, men senare tiders erfarenhet har visat, att man når bättre resultat, om patienten helt och hållet frigöres från bruket af drycker, som kunna fasthålla begäret. Jag är öfvertygad om, att man vid Sans souci gjort den erfarenheten, att, just därför att dessa svagare maltdrycker der fått begagnas, begäret hållits kvar hos patienten och denne därför, när han lemnat hemmet, i de flesta fall återfallit. Jag anser därför, att vid Eolshäll finnas mycket bättre förutsättningar för att nå ett godt resultat. Äfven det bör vara en särskild anledning för Riksdagen att lemna det bidrag, som här äskats.

På grund af hvad jag nu yttrat, ber jag att få förena mig med herr Waldenström i yrkandet om ett anslag af 7,500 kronor för år 1899.

Herr Byström: Då jag är förekommen af ett par föregående talare, ber jag blott att få till protokollet antecknad, att jag instämmer med herrar Waldenström och Styrländer.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Då i denna fråga en kongl. proposition föreligger, anser jag mig skyldig att yttra några ord, ehuru jag, då jag gick hit, knappt hade tänkt göra det. Jag anser nemligen statsutskottets fullkomliga afstyrkande af den kongl. propositionen och reservanternas tillstyrkan af 2,000 kronor stå hvarandra ganska nära. Då emellertid nu framstälts ett medelförslag, gående ut på, att Riksdagen skulle för år 1899 med anledning af Kongl. Maj:ts proposition anvisa för detta alkoholhem Eolshäll ett belopp af 7,500 kronor, vill jag ej underlåta att förklara, att jag för min del finner det vara ett förslag, som Kongl. Maj:t för sin del gerna godkänner, då det ju utgör den ena delen af hvad Kongl. Maj:t sjelf äskat.

Herr Boëthius: Då jag varit med om att motionera om anslag till Sans souci, har jag haft anledning att taga reda på förhållandena der och har kommit till den uppfattningen, att dylika anstalter äro egnade att göra mycken nytta. På grund häraf skulle jag ock önska, att Eolshäll finge ett understöd och skulle gerna unna stiftelsen, att det blefve så stort som möjligt. Emellertid kan jag ej förneka, att herr von Friesen framhållit en sann synpunkt, då han yttrade, att man i detta fall ännu befinner sig på experimentens ståndpunkt. Derför hyser jag betänkligheter emot att första året gifva ett så stort

Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.
(Forts.)

Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.⁵
(Forts.)

anslag, som nu påyrkats af några talare. Det synes mig vara klokare att nöja sig med hvad reservanterna föreslagit ännu så länge. Jag skall alltså, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Persson i Stallerhult: Då jag tillhör de ledamöter af utskottet, som varit med om utskottets beslut, skall jag yttra några ord.

Som herrarne finna, har Kongl. Maj:t begärt 17,500 kronor. Skilnaden mellan utskottets och reservanternas förslag lär ej vara stor: reservanterna hafva nedsatt beloppet med 15,500 kronor, utskottet med 17,500 kronor; samma motiv ungefär användas af utskottet och reservanterna.

Hvad som nu föranledde mig att begära ordet, var ett yttrande af herr Styrlander, då han påstod, att hvad som dikterat statsutskottets beslut varit ett hån. Jag tillbakavisar denna beskyllning. Det har visst icke varit ett hån, som förestafvat utskottets afstyrkande beslut. Det är verkligen ledsamt att höra sådant, då man pröfvar frågorna så godt man kan och derefter fattar beslut. Jag tror, att statsutskottets majoritet liksom reservanterna äro välvilligt stämda mot den välgörenhet, som öfvas för att bota fallna drinkare. Men så som saken ordnats så väl vid Eolshäll som vid Sans souci inom Upsala län, äro afgifterna så höga, att endast bättre lottade der vinna inträde. Derfor har jag för min enskilda del trott, att det vore rättast att understödja *ett* hem så mycket, att åtminstone mindre bemedlade och, om möjligt, äfven obemedlade, som behöfva vård, der kunde vinna inträde. Detta kan ej förverkligas med 2,000 kronors understöd till vare sig det ena eller andra hemmet, utan det blir blott de bättre lottade, som vinna inträde. Härmed vill jag ej säga, att ej dessa ock behöfva vård, då de råkat falla, men jag tager för gifvet, att de äro i den ställningen, att de sjelfva kunna betala de afgifter, som fordras. Ser man på de redogörelser, som kommit utskottet till handa och äfven, om jag ej misstager mig, utdelats här i kammaren, finner man beträffande hemmet inom Upsala län, att afgiften i början var 75 öre per dag. Men oaktadt det erhållna understödet af 2,000 kronor, har det ej gått i hop med inkomster och utgifter, utan man har måst höja afgiften, så att den nu är 2 kronor per dag. Klart är, att mindre bemedlade ej kunna vinna inträde, enär de ej kunna erlagga en sådan afgift. Vore det då ej skäl att genom anslags beviljande nedbringa kostnaderna på den *ena* anstalten, så att mindre bemedlade der kunde få inträde? Ser man efter, hvilka personer på nyssnämnda anstalt erhållit inträde och vård, finner man, att det är under hela den tid, anstalten existerat, 36 personer, deraf 4 landbrukare, 4 studenter, 3 ingenjörer, 3 bokhållare, 2 militärer, 2 skollärare, 1 prest, och sedan uppräknas en hel rad olika embetsmän samt dessutom 1 arbetare. Nu är det ej så väl stäldt, att icke många arbetare äro förfallna. Tvärtom finner man af redogörelsen för det nya hemmet, att de mindre bemedlade utgöra största procenten af dem, som behöfva vård. Men de kunna ej vinna inträde.

Jag hoppas, att hvarken de, som yrka på anslaget i dess helhet, ej heller de, som ansluta sig till reservanternas förslag, skola döma

statsutskottet alltför hårdt, därför att det på dessa grunder afstyrkt framställningen.

Herr Waldenström yrkade, att kammaren skulle bevilja 7,500 kronor. Men huru skulle detta komma att ställa sig? Vid Eolshäll ha patientafgifterna uppgått till 6,700 kronor, och således skulle, derest samma afgifter, som för förliedet är affordrades patienterna, komme att tortfarande beräknas, alla personer, som der vårdas, kunna behandlas såsom fripatienter. Men så ställer det sig dock icke, såsom man finner af en granskning utaf styrelsens skrift. Denna går i stället derpå ut, att anslaget är erforderligt för att få ekonomien att gå ihop. Såsom det är der stäldt, skulle det vara nödvändigt att höja afgifterna för dem, som intagas, derest icke statsanslaget beviljas. Det är sålunda icke meningen, att afgifterna skulle nedsättas, utan framställningen motiveras dermed, att ekonomien icke går ihop med de afgifter, som nu äro bestämda. Hade det varit fråga om att höja statsanslaget för det ena hemmet, nemligen det i Upsala, så skulle jag med största villighet ha understödt ett sådant förslag, för att det derigenom skulle blifva möjligt för mindre bemedlade att der få vård. Men att understödja en vårdanstalt, der inträdesafgifterna det oaktadt skulle hållas så höga, som här är i fråga, kan jag icke vara med om. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Waldenström: Herr talman! Den senaste ärade talaren måtte icke ha hört, hvad jag anförde ur berättelsen från Eolshäll. Det är visserligen sant, att den afgift, som enligt gällande ordning affordras patienterna uppgår till 125 kronor i månaden, men hittills ha endast 3 patienter betalat denna afgift. 13 patienter hafva erlagt half afgift, 4 hafva varit å Eolshäll intagna utan afgift, och en som varit der ett halft år, har för denna tid betalt in alles 100 kronor, d. v. s. omkring 16 kronor i månaden. Om man räknar efter, finner man alltså, att afgiften per månad och patient i medeltal utgjort 65 kronor 5 öre, och det kan icke tänkas, att ett dylikt hem kan existera på sådana afgifter. Äfven under förutsättning, att Riksdagen skulle bevilja ett anslag af 7,500 kronor, kommer dock den enskilda offervilligheten att tagas icke så litet i anspråk.

Herr von Friesen anförde, att det funnes en brist i öfverensstämmelse mellan medicinalstyrelsens och Kongl. Maj:ts förslag, enär medicinalstyrelsen ansett, att hemmet borde få en ersättning af tre kronor för dag för hvarje pensionär, som der vårdades utan afgift. Ja, 3 kronor för dag göra för en fripatient 90 kronor i månaden. Det vore sålunda en ren vinst för Eolshäll, som nu uppbär endast 65 kronor per månad och patient, att göra alla dessa till fripatienter, ty då finge man åtminstone 90 kronor i månaden.

Herr von Friesen anförde vidare, att man icke borde lemna större anslag, än som i reservationen föreslagits, därför att denna verksamhet ännu befinner sig på experimentets ståndpunkt. Ja, det är sant, att den befinner sig på experimentets ståndpunkt och att den måste ännu länge nog stanna på den ståndpunkten. Men jag påpekar vigten af att på hvarje område, der man gör experiment, utföra dessa i sådan omfattning, att man har någon verklig lärdom och kan vinna

*Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.
(Forts.)*

Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.
(Forts.)

något resultat af desamma. Huru stora summor gifver icke staten ut för experiment på andra områden! Om man anvisar för litet medel, så att experimenten icke blifva fullt tillfredsställande, vinnes intet resultat, utan penningarne äro då i sjelfva verket bortkastade.

Hvilka belopp får icke staten också gifva ut för att på sina fängelseanstalter taga emot personer, som genom dryckenskap hafva förfallit så, att de blifvit brottslingar! Det går till otroliga summor. Här finnes nu personer, som vilja blifva räddade. De äro förfallna, så att de icke kunna sjelfva hålla sig uppe. De känna det. Det finnes ingen bildningsgrad, som kan hålla dem uppe. Herr Persson i Stallerhult anförde nyss, hvilka samhällsklasser, patienterna på Sans souci tillhöra. Bland dem fans äfven en prest. En sådan finnes nu också på Eolshäll. — Dessa personer räcka upp bedjande händer och säga: tag hand om mig och hjälp mig! Föräldrar till unge män sträcka ut händerna och fråga: »Fins det då ingen anstalt, der vi kunna sätta in vår son, och der man kan taga hand om honom för att genom rationel vård försöka hjälpa honom till rätta? Ty i hemmet kan det icke ske; der kunna vi icke egna honom den vård, som erfordras för att han skall blifva hjälpt». — »Jo, svaras det från räddningshemmet, om vi kunna få af staten 7,500 kronor, så skola vi göra det, men nu ha vi icke medel». Och staten, som inhöstar så stora penningar af bränvinsfloden, och som gifver ut sådana summor för att taga emot drinkare, sedan de väl blifvit brottslingar, denna samma stat skulle nu säga, att det är alldeles för mycket att för hela Sveriges rike, för de två anstalter, som i i landet finnas, offra tillsammans 9,500 kronor för att taga dessa arma stackare under armarne och försöka att draga dem upp, innan de sjunkit ned i brottets afgrund. Jag vill deremot säga: om man också icke skulle lyckas draga upp någon enda, är likväl försöket värdt den uppoffringen.

Herr Styrländer: Den ärade ledamot af statsutskottet, som har sin plats på skaraborgsbänken, måtte icke heller hafva hört hvad jag sade, ty han lade i min mun orden, »att detta utlåtande vore dikteradt af hån.» Jag skall be att få anmärka, att något sådant har jag aldrig sagt. Jag sade, att utskottets resonnement gjorde det intrycket på mig, att det var ett hån, och jag skall be att få påpeka, att detta är något helt annat.

Vidare redogjorde han för de personers samhällsställning, som äro intagna på Sans souci. Jag ber att få tacka honom för detta, ty dessa af honom lemnade nppgifter bevisa bättre än något annat, att det behöfves statsunderstöd just för att kunna bereda friplatser åt fattigt folk.

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman! Reservanterna från denna kammare ha visserligen behjertat denna fråga, och det synes mig vara mycket glädjande, att de föreslagit ett anslag af 2,000 kronor. Jag inser också mycket väl, att dessa herrar i sin egenskap af statsutskottsledamöter velat af principiella skäl gå mycket försigtigt

till väga. Jag vill således icke alls klandra deras förfaringssätt. Men jag ber derjemte att få påpeka, att denna fråga icke bör betraktas såsom andra anslagstrågor. Hela diskussionen visar emellertid, att man betraktar denna fråga alldeles som då det gäller, att staten skall lemna anslag till något annat ändamål, det må nu vara hvad som helst. Men det är ett helt annat förhållande med denna fråga, ty dessa alkoholister ha hos statsverket så mycket penningar inestående, att det räcker fullkomligt till för dem, om de få igen sina egna medel, nemligen 50 öre för hvarje liter, som de supit upp, innan de blifvit alkoholister. Få de tillbaka detta belopp, så räcker det fullkomligt till deras underhåll vid denna anstalt. Jag vet icke, huru många liter brännvin en person behöfver konsumera för att blifva alkoholist. Men om man antager, att han konsumerar 100 liter brännvin för år och håller på med det i 10 år, så gör det 50 kronor för år och sammanlagdt 500 kronor. Om det dröjer 20 år, innan personen blir alkoholist, så gör det ytterligare 500 kronor, således in alles 1,000 kronor. Då är räntan ändå icke inräknad. Således finna herrarne, att man bör betrakta denna fråga från en helt annan synpunkt. Kan man då lyckas återförvärfva dessa personer åt samhället såsom nyttiga medborgare i detsamma, synes det mig, som om staten skulle göra en betydlig vinst genom att göra uppoffringar för denna anstalt.

Jag skall be att få fästa uppmärksamheten derpå, att om man jemför detta anslag med många af dem, som vi förut i dag beviljat, äro väl 7,500 kronor ingenting att tala om. Om man också icke kan upprätta en enda, utan blott lyckas bereda dessa stackare ett ordentligt uppehälle under någon tid, så är jag villig att uppoffra dessa 7,500 kronor endast för detta ändamål.

Jag tror, att om herrarne vilja betrakta denna fråga från den synpunkt, som jag anser vara den rätta, så skola herrarne finna, att dessa 7,500 kronor äro en mycket liten summa. Följaktligen skall jag be att få yrka afslag å såväl utskottets hemställan som reservanternas förslag och bifall till det yrkande, som framstälts af herr Waldenström.

Herr Ivar Månsson: Då den ifrågavarande anstalten är en enskild välgörenhetsanstalt, är det ganska egendomligt, att man kan komma fram med fördran på, att staten skall lemna bidrag till densamma med ett så stort belopp som 17,500 kronor för år, helst anstalten icke kan mottaga mer än 15 patienter. Att framställningen är, så att säga, något lösligt hopkommen, tror jag vi kunna vara öfverens om, enär ögonblicket efter det yrkande framkommit på att nedsätta det begärda anslaget med 10,000 kronor regeringen syntes villig att, utan ett ords motsägelse, acceptera detta förslag.

Nu säger man och jag tror, att det också är sagdt i propositionen, att det är statens pligt att medverka till återupprättandet af dem, för hvilka tillhandahållandet af spritdrycker inneburit en öfvermåttig frestelse. Är detta verkligen statens pligt? Nej, det tror jag icke. Statens pligt är att se till, att hvarje människa tager hand om sig sjelf; och den saken få vi se till och vårda så godt vi kunna. Jag vill därför för min del protestera mot detta uttryck.

*Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.
(Forts.)*

Jag får också säga, att, då såsom det uppgifves i den kongl. propositionen — några andra handlingar ha vi inom utskottet icke haft att döma efter — anstalten icke har mera än 20,000 kronors skuld och patienterna betala en del 125 kronor i månaden och en annan del 75 kronor, det synes mig, att ett statsanslag af den storlek, här begäres, vore öfverflödigt. Det är min sann inte fattigt folk, som kan betala sådana afgifter. Det är väl ändå bra mycket begärdt, att vi skola i ett tag bevilja ett anslag på 17,500 kronor, eller såsom det under debatten sprungit ned till 7,500 kronor, åt en enskild välgörenhetsanstalt, som icke kan mottaga mera än 15 patienter. Det blefve ju 500 kronor per patient. Jag tror icke, att det vore rättvist att gå in härpå. Jag anser, att man i detta fall gör klokast och riktigast, om man åt den anstalt, hvarom här är fråga, beviljar samma belopp, som under en följd af år utgått till ett liknande företag, nemligen räddningshemmet vid Sans souci. Att anstalten vid Eolshäll kan mottaga några flera patienter än den vid Sans souci, är enligt min tanke, icke något skäl för högre anslag, då hemmet är afsedt för personer, som kunna betala så dryga afgifter, som nämnts. Inom utskottet ansåg man också, att det icke vore oberättigadt att i någon mån hjälpa och understödja en sådan enskild anstalt som den förevarande, men jag ber att få säga, att det orimliga anspråket och det egendomliga framställningssättet gjorde, att statsutskottet afslög motionen. Vi, som behandlat ärendet på afdelningen, vidhöllo dock den summa, som der föreslagits, eller samma belopp, som vi i reservationen angifva.

På grund af hvad jag nu anfört, yrkar jag bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Gilljam: Jag är nästan förvissad, att det är obehöfligt att säga, hvad jag nu kommer att yttra; men hörde jag icke orätt, lät den siste ärade talaren förstå, att det skulle stå i Kongl. Maj:ts proposition, att det vore statens pligt att medverka till återupprättandet af dem, för hvilka tillbandahållandet af spritdrycker inneburit en öfvermåttig frestelse. Det är naturligtvis fullkomligt origtigt. Det står visserligen i statsrådsprotokollet, men icke såsom departementschefens åsigt, utan såsom ett referat af Eolshälls styrelses framställning.

Herr Persson i Tällberg: Inom statsutskottet försökte jag försvara Kongl. Maj:ts förevarande proposition. Orsaken, hvarför jag förenade mig med reservanterna, var uteslutande den, att jag ville söka åstadkomma någon enighet.

Då nu någon enighet hvarken i fråga om reservationer eller om Kongl. Maj:ts proposition kunnat uppnås, och herr Waldenström framställt yrkandet om ett anslag af 7,500 kronor och herr Persson i Stallerhult på ett särdeles förträffligt sätt motiverat ett större anslag, skall jag be att få förena mig i herr Waldenströms yrkande.

Herr von Friesen: Jag vet icke, om jag hörde rätt, men det föreföll mig, som om den ärade talaren på vermlandsbänken påstod, att dessa alkoholister skulle ha ett tillgodohafvande hos statsverket,

enär de betalat skatt, då de förtärt bränvin. Är det så, att det, som man betalar i skatt, när man förtär spritdrycker, blifver ett tillgodohafvande, som den enskilde får hos statsverket, ja, då har jag och många med mig mycket att fordra hos statsverket. Och som jag antager, att statsverket är solvent, så får jag väl hoppas, att vi få ut våra penningar. Eller skola vi, för att få igen våra utlägg för statsverkets räkning, supå så, att vi blifva alldeles förderfvade?

*Angående
anslag till
alkoholist-
hemmet
Eolshäll
invid
Stockholm.*
(Forts.)

Herr Jansson i Krakerud: Jag begärde ordet med anledning af den siste ärade talarens yttrande.

Jag har fortfarande den uppfattningen, att, om någon skulle komma i den ställningen, att han skulle behöfva vård på en sådan anstalt, hvarom här är fråga, det icke är obilligt begärdt, att statsverket därför får vidkännas en utgift; detta håller jag fortfarande på, men jag har därför icke velat säga att de, som ej blifva behöfvande, skola utfå något af denna skatt. Men om människor i följd af omåttligt förtärande af spritdrycker kommer i den ställning, att de icke kunna sköta sig sjelvä, så är det väl Riksdagens moraliska pligt att söka åter förvärfva dessa olyckliga för samhället, synnerligast som de erlagt 50 öre i tillverkningskatt för hvarje liter bränvin, de förtärt.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner: 1:o) på bifall till utskottets hemställan; 2:o) på afslag derå och bifall till det af herr Waldenström under öfverläggningen framställda förslag; och 3:o) på bifall till den af herr von Friesen m. fl. vid förevarande punkt afgifna reservationen; och fann herr talmannen propositionen på bifall till herr Waldenströms förslag vara besvarad med öfvervägande ja. Votering blef emellertid begärd och företogs, sedan till kontraproposition antagits bifall till reservanternes yrkande, enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som beträffande 102:a punkten af statsutskottets förevarande utlåtande n:o 9 bifaller det af herr Waldenström under öfverläggningen framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid nämnda punkt afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

Omröstningen visade 78 ja men 93 nej; hvadan kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit reservationen.

Återstående *punkterna 103—108.*

Biföllos.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial n:o 64, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande riksstatens femte hufvudtitel,

lagutskottets utlåtande n:o 67, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skyddskoppypning i riket,

särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar af giftermålsbalken, till lag angående ändrad lydelse af 19 kap. 4 § ärfdabalken, till lag angående ändrad lydelse af 1 kap. 8 § handelsbalken, till lag angående ändrad lydelse af 70 § utsökningslagen, till lag angående ändrad lydelse af 5 § konkurslagen, till lag om boskildnad, till lag angående ändring i förordningen huru gäld vid dödsfall betalas skall och om urarfva-görelse, så ock angående undanskiftande af egendom i död makes bo den 18 september 1862, till lag om bodelning vid äktenskaps-skildnad, så ock om frånskild hustrus ansvarighet för gäld i boet, samt till lag om ändrad lydelse af 39 och 40 §§ i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875; dels ock två till följd af Kongl. Maj:ts proposition väckta motioner,

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts betänkande n:o 21, med anledning af väckt motion om ändring af § 2 mom. 2 i kongl. förordningen angående handel med ether- eller sprithaltiga läkemedel den 8 december 1876, samt

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 22, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan om utredning angående åstadkommande af ökad varaktighet hos tryckt papper.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *A. Andersson* i Olsbenning under 3 dagar från och med den 21 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 1,11 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.